

ריאיון עם הרב גלעד קריב, 25.1.2021

מראיינים: אלעזר בן לולו, עופר שיף, עדי שרצר

עופר שיף:
(הקדמה)

אז ככה. קודם כול המון תודה שאתה מתראיין אצלנו, ואני רוצה רגע לתיאום ציפיות. אנחנו רואים בריאיון הזה בסיס למסמך. כי אנחנו חושבים שיש לנו פה הזדמנות, כמעט הייתי אומר, 'להשתמש בכך' לצורך קובץ שעוסק בנושא המיקום והמקום של התנועה הרפורמית בחברה, בתרבות ובפוליטיקה הישראלית. והסיבה לכך היא שבאמת יש לך איזו פרספקטיבה מאוד ייחודית בעינינו. גם אישית כ'ילד, בחור, בוגר ישראלי' שנפגש עם התנועה ורואה אותה בעיניים שלו, וגם כפונקציונר, כבעל תפקיד שהולך וגדל בתוך התנועה. היינו רוצים לנצל את שני המקומות האלה. ברור שזה קו דק. אבל הייתי רוצה שפחות נלך למקומות שאנחנו מכירים. לפעמים זה קו דק, ואתה בוודאי תדבר על דת ומדינה ופוליטיקה ועל כל מיני דברים אחרים. אבל הייתי רוצה יותר שנלך לדוגמאות מהמקום האישי שלך, ואפשר לדבר גם על מה זו 'הישראליות' של התנועה, ואיפה אתה נפגש עמה, עם היחסים של התנועה עם ה'ישראליות' וכולי. זאת המטרה. יהיה מסמך של הריאיון, יהיה קומנטרי של אלעזר ושלי לריאיון, משהו כזה.

עופר שיף:

אותי מאוד מסקרן ללכת אחורה, למקום שלך, ואני בכוונה אומר בלי שאני יודע מה המשמעות. למקום שלך כישראלי צעיר, נער שנפגש עם התנועה. מקומות שנוח לך אתה, מקומות שלא נוח לך עם התנועה של אותם ימים. ספר קצת על זה.

[...]

גלעד קריב:

אתחיל אולי בלחזור לנקודה שאני מוצא את עצמי לא מעט מזכיר בשיחות מעין אלה, שבנאום ההסמכה המאוד-מאוד קצר שלי בהיברו יוניון קולג' לפני 14 שנים, אחת הפסקאות המרכזיות הייתה האמירה שאחד הדברים שאפיינו את חוויית העיסוק ביהדות ובזהות היהודית שלי בתור אדם צעיר, בגילי התיכון, הייתה תחושה מאוד עמוקה של בדידות. לא בדידות מתסכלת

או בדידות עגומה, אבל איזושהי תודעה מאוד-מאוד עמוקה שאני במובן הזה 'עוף מוזר', שאני חי בשני עולמות. שיש עולם מאוד רגיל של ילד תל-אביבי, שמאוד-מאוד מעורב ב'צופים' ובמועצת תלמידים ובאלף מרחבי חיים של צעירים בימינו ובנוער 'מפעם' וב'נוער נגד כיבוש' ובפעילות פוליטית וכולי. ויש עולם שהוא לא עולם סודי, במובן הזה שכולם יודעים עליו, אבל כאילו התחביב המוזר של גלעד, גם בסטינג המשפטי וגם בסטינג החברתי. ובנאום ההסמכה אמרתי שאחת מחוויות היסוד במפגש שלי עם יהדות רפורמית הייתה בפעם הראשונה בגיל 18 או 19 כשהבנתי שיש עוד אנשים כמוני. שיש עוד חברה שגדלו במרחב חילוני, שפתאום עניינים של זהות יהודית, של תרבות יהודית, של טקסט יהודי, של תפילה, של שאלות של אמונה, של רצון לחיים קהילתיים, שאלה דברים שהם חלק מה-vocabulary של עוד חברה צעירים. אמנם לא של המונים אבל שאתה לא לבד בסיפור הזה.

עופר שיף:

גלעד קריב:

אתה יכול להיזכר מתי פעם ראשונה אתה...

כן. אני גדלתי במשפחה מאוד-מאוד חילונית בכל פרמטר של דפוס שמירת מסורת. משפחה תל-אביבית, ליברלית מאוד, שמאלנית ואשכנזית. בכל השאלונים שמריצים אינספור פעמים בחברה הישראלית, אנחנו היינו בקוטב המאוד חילוני. בית שאוכל חמץ בפסח, בית שאין בו שום מקום לחוויית בית כנסת, גם לא ביום כיפור. בית שבו כל ההיבטים של לוח השנה העברי הם היבטים משפחתיים סקולריים, זאת אומרת בית שבכל יום שישי אוכלים ארוחת ערב, אבל אין הדלקת נרות, אין קידוש. זה בכלל לא קיים בעולם המושגים. ומצד שני, הבית מעולם לא היה אנטי-דתי. בראש ובראשונה מכיוון שהיה קשר מאוד הדוק עם המשפחה החרדית של סבתי. היום, עם הדור הצעיר שמה, זה כבר עולם אחר לגמרי. אבל בעידן של שנות השבעים ושנות השמונים, שאלו שנות הילדות שלי, הייתי פוקד באופן קבוע את הבית של סבתי החרדית והיינו הולכים להרבה מאוד חתונות ובר מצוות במשפחה החרדית. ולכן הייתה שם מזיגה שהיום אני חושב שהיא קצת יותר נדירה: מצד אחד חילוניות כאילו לא אידאולוגיה, זאת אומרת חילוניות עמוקה כאורח חיים. אין בה שום אלמנט של כשרות, אין להורים שלי בעיה לאכול בשר לבן ולסבתא שלי שיצאה מהעולם החרדי לאכול... בכלל לא בהקשר. ומצד שני – לא היה שם גרם של אנטי-דתיות. מגיל מאוד צעיר, וקשה לי לשים על זה את האצבע כי אני מדבר ממש על כיתה ג-ד, התחלתי לפקוד את בית הכנסת השכונתי בשכונה של סבי וסבתי בצהלה. הוא כמובן היה בית כנסת של הציונות הדתית הקלאסית, של המפד"ל

של פעם, של אנשי הפלוגה הדתית של הפלמ"ח, של אנשים מאוד-מאוד נחמדים. ובמשך הרבה מאוד שנים הייתי הילד החילוני של בית הכנסת. זאת אומרת זה היה בית הכנסת שהלכתי אליו כל חג ולפעמים גם בשבתות. היה לי קשר עם הרב שם שהיה רב הבריגדה היהודית. ממש גדלתי בתוך בית הכנסת הזה, ובלי שמעולם הייתי-הפכתי לאורתודוקס. בשום רגע לא באתי להוריי ואמרתי שאני לא נוסע בשבת, בסדר? כן התחלתי לשמור כשרות, כן הלכתי לבתי כנסת, ומגיל מאוד-מאוד צעיר עבדתי בספרייה היהודית. זו ממש חוויות ילדות של לנסוע באוטובוס לרחוב אלנבי ולקנות. אני יודע מתי קניתי את הכרך הראשון של שטיינזלץ ומתי אמרתי לאימא שלי שהמתנה ליום הולדת תהיה אנציקלופדיה מקראית וכולי. פשוט הייתי בעניינים האלה אוטודידקט כל שנתי, וזה תחום ידע שצברתי באינטנסיביות גדולה מאוד. איפשהו בשנות התיכון, אני חושב שבכיתה י-יא, מבלי שאני יכול להצביע על משבר דרמטי, התגבשה בי גם ההבנה שבית הכנסת שאני מאוד-מאוד אוהב לא באמת בית הכנסת שמשקף את הערכים שלי. זה עירב גם עניינים פוליטיים. אני כן זוכר למשל, לא נקודת משבר אבל דיסוננס, שהרב של בית הכנסת שלי, שהוא באמת אדם שאני מאוד-מאוד אהבתי והערכתי, דיבר סרה בתנועה הקיבוצית בדרשת ערב שבועות, בדיוק באותו שבוע שהצטרפתי לגרעין הנח"ל שלי. המקום התחיל להיות מאוד ימני. לא ימני קיצוני, אבל אלה היו השנים של האגתפאדה הראשונה. כל יום ראשון עמדתי בפינת בוגרשוב וספגתי מכות ב'נוער נגד כיבוש'. זה היה ב-1987, עוד לפני שרבין התפכח. לדבר עם אש"ף היה עברה פלילית. אז אני הלכתי לשם, בית הכנסת הלך ימינה. אני לא יכול לומר שזו הייתה נקודת השבירה, אבל התחיל כאילו... התחיל להיווצר אצלי דיסוננס סביב העניין המגדרי. ובסופו של דבר, למרות שבאמת קראתי מאמרים בזהר בכיתה י, מעולם לא הייתי אורתודוקס. עכשיו, אני לא הייתי 'חילוני תרבותי', הייתי אדם תרבותי. ילד שמניח תפילין ושבשלב מסוים נהיה צמחוני, כך שהכשרות לא הפריעה. לא אכלתי בשר במסעדות לא כשרות, ולא היה טיול עם ההורים בחוץ-לארץ שלא הלכתי לראות בית כנסת. זאת אומרת, הייתי אדם רליגיזי אבל לא הייתי אורתודוקס. ובשנות התיכון כבר התחלתי לעמוד על העניין הזה. בסוף כיתה י נסעתי במסגרת משלחת של הצופים לארצות הברית לשלושה חודשים. זאת הפעם הראשונה שנכנסתי לבית כנסת קונסרבטיבי ולבית כנסת רפורמי. אני לא זוכר שזה הותיר בי רושם ש'גיליתי את אמריקה'. זה כן קצת פקח לי את העיניים. זאת אומרת הרגשתי מאוד טוב במניין הקונסרבטיבי שבו

נשים אמרו קדיש. זה לא נראה לי דבר מוזר, למרות שראיתי את זה בפעם הראשונה. בבית הכנסת הרפורמי לא נפלתי מהכיסא ואמרתי שנכנסתי לכנסיה נוצרית. זה היה מאוד שונה ממה שהכרתי מהבית, אבל זה היה בסדר. ואני אומר עוד פעם, הייתה חוויה מאוד טובה של עמית יהודית שמאוד עניינה אותי. אבל זה לא שחזרתי ואמרתי וואו, 'גיליתי את אמריקה' מבחינת הזרמים. אני חושב שאיפשרו כן נשאר לי בראש הרעיון שיש בית כנסת רפורמי ושיש בית כנסת קונסרבטיבי. ואז, כשהייתי בשנת השירות שלי לפני הצבא, פשוט קיבלתי החלטה שאני רוצה לראות עוד בתי כנסת. שאני נורא אוהב את בית הכנסת שלי, אבל כבר לא מרגיש שם מספיק בנוח מבחינה אידאולוגית. והייתי אומר שרגליי הוליכו אותי כמעט במקרה דווקא לבית דניאל¹ ולא לאחת החבורות הקונסרבטיביות בתל אביב. זאת הייתה השנה שביט דניאל נפתח על ידי איחוד של שתי קהילות ותיקות רפורמיות. ומאוד יכול להיות שרגליי הוליכו אותי לשם כי משהו אמר לי שנפתח בית כנסת רפורמי, או כי קראתי במקומון העיר על הפתיחה של בית דניאל. אמרתי טוב, וכבר נהגתי, אקפוץ באיזושהי שבת במקום ללכת לשבת של הצופים ולראות את החבר'ה.

במיקום הנוכחי כבר?

עופר שיף:

גלעד קריב:

כן, כן. כן. אלה היו שתי חבורות רפורמיות ותיקות בתל אביב. אחת ברמת אביב, אחת של הרב זמר במרתף בקרליבך. איחדו אותן וחנכו את הבניין. אני חושב שהייתי בבניין בתפילה השלישית שלו. עכשיו, גם פה אני לא יכול לומר שכשנכנסתי נפקחו לי העיניים ושהשכינה אליי. דרך אגב, אחד הדברים המעניינים הוא שהחוויה הרפורמית הישראלית שונה מהחוויה האורתודוקסית. אפילו בכיוון שהחזון עומד. במובן הזה יש פער דרמטי בין הקהילה הקונסרבטיבית הישראלית ובין הקהילה הרפורמית. למעט העניין המגדרי, אתה נכנס לקהילה קונסרבטיבית בערב שבת ואתה באמת עלול לחשוב שהגעת לבית כנסת של ציונות דתית. זה לא... אי אפשר לומר את זה על תפילה רפורמית או אפילו על קהילה רפורמית יחסית מסורתית כמו בית דניאל. אין בימה באמצע בית הכנסת, הרב והחזן עומדים עם הפנים לקהל, וברור שלא מסתירים את המיקרופון בתוך הדוכן. המיקרופון שם. עם זאת, חשוב לי לומר שזאת הייתה תפילת ערב שבת. זאת אומרת פתחתי סידור. כבר בגיל 18-19 הידע הליטורגי שלי היה מאוד גבוה. את זה אני יכול להעיד על עצמי. היה לי קל מאוד אז לאתר בתוך

שלוש דקות שההבדל המהותי בין העבודה שבלב ובין סידור רינת ישראל הוא שאין תפילת מוסף ועוד כמה שינויים מגדריים. אבל בגדול אותה תפילה, ובטח בערב שבת. 60-70 אחוז מהניגונים הם אותם ניגונים כמו בבית הכנסת האורתודוקסי, בטח בבית דניאל, שהחזן הוא בוגר מקהלת הרבנות הצבאית. לא היה שם מבטא אנגלי. הרב היה מאיר אזרי, בחור שמבוגר ממני בעשר שנים ונראה הרבה יותר חנון ממני, עם משקפיים בגודל של מגרש כדורגל. זאת אומרת לא... לא הייתה שם שום תחושה שאני מגיע לטריטוריה אמריקנית או גרמנית, שניטעה באמצע תל אביב. האנשים היו מאוד-מאוד נחמדים, לא ראו הרבה חבר'ה צעירים ולכן ישר הפכתי מהילד של בית הכנסת האורתודוקסי לצעיר של בית הכנסת הרפורמי. ואני אומר עוד פעם, ממש מהרגע הראשון הרגשתי שזה מקום שמתאים לי. אני זוכר כמה ערבי שבת שנשארת לשיחות עם מאיר, ומהר מאוד כאילו מצאתי קהילה. וגם מהר מאוד התברר, וזה חוזר למה שפתחתי בו, שהמקום מתחיל להיות אכן שואבת. לא למאות ולא לפי צעירים, אבל לכמה עשרות חבר'ה בגילי שמאוחר יותר אחרי הצבא, הקמנו יחד את 'קהילת הצעירים והסטודנטים של התנועה הרפורמית'. מהר מאוד פגשתי שם חבר'ה שמדברים בשפה שלי. על זה אני אומר משפט אחרון: אני אדם מאוד ממסדי, מאוד קהילתני ומאוד מאמין. אני לא ממסדי במובן העסקני, ולא שיש לי בעיה עם עסקנות, אלא במובן של להיות חלק ממשהו. זה אפילו לא עניין של אידאולוגיה. זה כנראה עניין של נטיות פסיכולוגיות. תמיד היה לי את זה. היה לי את זה בצופים, היה לי את זה ב'נוער מפעם' ואני חבר מפלגה מגיל מאוד צעיר ו... במובן הזה אני מהר מאוד

עופר שיף:
גלעד קריב:

מצאת בית
מצאתי בית גם במובנים של הצמיחה. והשנים הראשונות בצבא היו שנים של הרבה מאוד מעורבות בבית דניאל. ובעצם מיד אחרי הצבא, על בסיס הניסיון שהיה לנו עם הצעירים בבית דניאל, הבאתי את הסיפור הזה לתנועה. למעשה, כמה חודשים אחרי השחרור שלי כבר עבדתי במטה התנועה הרפורמית, ולמעט שנה אחת של התמחות, אני מאז... שייך לדור הזה שלא מחליף מקומות עבודה.

עופר שיף:
גלעד קריב:

[צוחק]
לא, אני לא שייך לדור. באמת. אני שריד לדור שלא החליף מקומות עבודה. ומאז אני במטה התנועה 25 שנים.

עופר שיף:

אני חושב לעצמי, יש איזו אמירה כזאת על הציבור הישראלי, שבית הכנסת שלא הולכים אליו הוא בית הכנסת האורתודוקסי. ואצלך, אני חושב, מה

שמפתיע קצת, בית הכנסת האורתודוקסי הוא דווקא בית הכנסת שהלכת אליו.

גלעד קריב:

תראה, בעניין הזה חשוב לי לומר. (א) כן. כי פה בדיוק נכנסת ההבחנה שאצלנו היא מאוד מאוד ברורה. אני גם טוען שהיום היא כבר מגובה בדאטה סטטיסטי, שאנחנו משרתים בגדול שתי אוכלוסיות. אוכלוסייה מאוד מאוד גדולה שלא הולכת לבתי כנסת, ואנחנו שינינו לה את הדיפולט [בררת המחדל] מבית הכנסת שאני לא הולך אליו, שהוא אורתודוקסי, לבית הכנסת שאני הולך אליו, שהוא רפורמי. וכתוצאה משינוי הדיפולט הזה הצלחנו במידה לא דרמטית, אבל במידה שהיא משמעותית, גם להגביר במקצת את האינטנסיביות של המגע שלהם עם התרבות היהודית. ואני חושב שהדברים המרכזיים שאפשרנו או שיצרנו הם יותר קוהרנטיות, פחות דיסוננסים, יותר הרמוניזציה בזהות היהודית החילונית המסורתית הקלה שלהם. זאת אומרת שהאמירה 'בית הכנסת שלי שאני לא הולך אליו הוא בית הכנסת האורתודוקסי', משקפת לאדם החילוני דיסוננס. עוד פעם, הוא לא איום קיומי אבל הוא דיסוננס. כשבדקים את ההשפעה שלו במעבר הבין-דורי, יש לו משמעות. כשנקודת המוצא של האדם החילוני היא 'בית הכנסת שאני לא הולך אליו הוא אורתודוקסי', בחלק גדול מהמקרים בדור הבא או בשני הדורות הבאים, גם המשפט הזה כבר לא יהיה בתוקף. אין בית כנסת שאני לא הולך אליו, כי אין בית כנסת ב־ vocabulary [אוצר המילים] בכלל. אני חושב שאחד המהלכים של זירות ההתחדשות היהודית, ובהקשר הרליגינזי זה אנחנו והתנועה הקונסרבטיבית בעיקר, הוא שאנחנו משאירים את בית הכנסת בתוך עולם המושגים והשפה של החילוניות הישראלית, ובאופן שיש בו יותר הרמוניזציה בין בית כנסת, חוויית תפילה, טקס מעגל חיים, מושג של מסורת, ובין אורח החיים הליברלי והחילוני. עכשיו, זה קהל אחד. יש קהל שני שהוא בהגדרה הרבה יותר מצומצם. הוא אומר שהוא יותר מצומצם. אני השתייכתי לקהל השני. אני מעריך שהיקפו בין 3 ל-5 אחוזים מהקהל הכללי הראשון, לא יותר מזה. אבל היתרון שלו שהוא קהל הרבה יותר מחויב וגם עם תודעת שליחות ושירות. אליטיזם משרת. וזה הקהל שהולך לבית הכנסת הרפורמי. עכשיו, אני מודה שזה קהל שחלק גדול ממנו נע ונד במרחבים הללו. בקצה אחד שלהם יש את התנועה הרפורמית ובתי המדרש החילוניים, ובקצה השני שלהם קיימות כל מיני מסגרות שהן בהגדרה מסגרות אורתודוקסיות, כולל בית חב"ד השכונתי. אבל זה גם יכול להיות כל מיני מיזמים של רבני סלב ומסגרות ניו אייג'. באמצע, דרך אגב, יש המון בתי כנסת כמו אלה שאני גדלתי בהם. הרבה מאוד חילונים רוצים

חווית בית כנסת, לא כדי לא ללכת אליו – אלא כדי ללכת אליו לפעמים. כאלה שעדיין הולכים לבית הכנסת השכונתי כמו שאני הלכתי כל ילדותי. אחת הטענות שלי היא שזה לא sustainable מהבחינה הבין-דורית. בסופו של דבר, כשבודקים את הילדים של החילונים האלה, הם כבר לא הולכים לבית הכנסת של הציונות הדתית. אני לא בהכרח אומר שאצלנו משימת הבין-דוריות היא קלה. גם אצלנו וגם בתנועה הקונסרבטיבית יש אתגרים גדולים בנושא הבין-דורי. בין השאר מכיוון שאנחנו מגדלים את ילדינו בתוך מרחב מאוד חילוני שהולך ונהיה יותר ויותר חילוני, וזה יוצר אצלם דווקא איזושהי דיסוננס. אז אני לא טוען שפיצחנו את עניין הבין-דוריות, אבל אין לי ספק שאם נבדוק בקרב קהלים שמגדירים את עצמם חילוניים, ואני לא מדבר על קהלים שמגדירים את עצמם מסורתיים, נמצא שגם שם התופעה הזאת קורית ברוב המקרים. תופעת החילוני שהולך מדי פעם מתוך געגוע לבית כנסת אורתודוקסי שכונתי, הולכת ונעלמת בקרב הקהלים החילוניים. גם בגלל מה שקורה לחילוניות הישראלית וגם בגלל איך שנראים היום בתי כנסת של הציונות הדתית. כך אמר לי פעם ירון לונדון בריאיון שהיה לי אֶתוֹ, אני חושב שבתכנית 'לונדון וקירשנבאום'. אנחנו יודעים שזאת הייתה העמדה שלו והיו לנו על זה הרבה שיחות. הוא אמר, אני מאוד אוהב אתכם אידאולוגית, אני תומך בכל המאמצים שלכם, אבל כשאני כבר הולך לבית הכנסת, אני הולך לבית כנסת האורתודוקסי בשכונה שלי כי אני רוצה להריח את סבא שלי. ואני אמרתי לו, כמעט אינסטינקטיבית, קודם כול ירון, סחתינן. בסדר. לך לבית כנסת שאתה מרגיש בו חיבור. אבל אני חייב שתבין שני דברים. (א) אני את סבא שלי לא יכול להריח בבית הכנסת האורתודוקסי, כי כף רגל מעולם לא דרכה בבית כנסת אורתודוקסי. הוא כבר בחר בחילוניות מובהקת. כשאני רוצה להריח את סבא שלי אני הולך לשביל טיול בגולן. אז... אצלי בית הכנסת האורתודוקסי לא מתפקד בשום תפקיד של געגוע לבית שהיה ואיננו. (ב) זאת כן אמירה אידאולוגית. כשאתה הולך לבית כנסת אתה חושב על הסבא שלך, וכשאני הולך לבית הכנסת אני חושב על הנכד שעוד אין לי. אותי מעניינת השאלה אם אבנה בחיי מקום שבו ילדיי ונכדיי ירגישו בבית הכנסת בבית.

אלעזר בן לולו: מאוד מאוד הישרדותי. זה נובע מאיזושהי מצוקה אולי, ממצוקת הקיום, מחרדה?

גלעד קריב: לא. האמירה שלי...

אלעזר בן לולו: אני אומר, הדגש שאתה שם על הבין-דוריות שהתנועה מבקשת להנחיל או להתמודד אֶתוֹ, היא אמירה של חרדת קיום כזאת.

עופר שיף: אתה מדבר על העם היהודי, נכון?
 גלעד קריב: אז תראה, כשאתה מציג לי את השאלה...
 אלעזר בן לולו: לא, לא, ספציפית על התנועה הרפורמית. על החשיבות, על התפיסה שגלעד אומר 'חשוב לי הילדים'. איפה הנכדים גם יהיו, לא רק...
 גלעד קריב: תראה. אז קודם כול אני רוצה לומר לך תודה על השאלה. כי ככה, אתה יודע, אני יודע לזהות בתוך ראיונות מתי שואלים אותי שאלות שאם אעצום עיניים ואלחץ play התשובות ירצו, ומתי אני צריך לעצור ולחשוב. וזאת כזאת שאלה. אז אני אומר על זה אולי שלושה דברים קצרים. אחד – יכול להיות שאתה נוגע באיזושהי נקודה שבמעמקי הפסיכולוגיה הקולקטיבית שלנו היא נקודה שמאתגרת אותנו, בסדר? בין שזו ביקורת מבחוץ, בין שאנחנו רואים דברים. השאלה הזאת של ההמשכיות, שהרבה פעמים מוטחת בנו בדרך אגב, ואתה יודע שבשקר מוחלט. זאת אומרת, לפני 250 שנה אמרו שלא יהיה דור שני ליהדות הרפורמית, לפני 150 שנה אמרו את זה, לפני חמישים שנה וגם היום. וברוך השם אני כבר מכיר רבנים שהם דור שישי לרבנים רפורמיים, ואני גם רואה מה קורה בתנועה שלנו. אבל אני אומר, יכול להיות שיש פה התכתבות של התת-מודע עם הסיפור הזה. הדבר השני שאני אומר לך הוא שהסיפור הזה בעיניי לא מצדיק פה אפולוגטיקה. אני חושב שכל מהותה האידאולוגית של היהדות הרפורמית באמירה האישית שלי תהיה עליי אישית. אני לא בטוח שזה לא הקיים גם ביהדות האורתודוקסית, אבל אני אדבר על היהדות הרפורמית. כל האינסנטיב של היהדות הרפורמית היה המשכיות יהודית בעידן מודרני ובעידן של פירוק הגדרות מסורתיות, פירוק מבנים מסורתיים, דגש על בחירה אישית ודיאלוג מאתגר בעידן של האמנציפציה עם העולם. זאת אומרת כל... אתה הולך לוועידות הרבנים הרפורמים הראשונות, אתה רואה מה המקום. בוא נתחיל אפילו אחרת. כל מי שמכיר את ההיסטוריה של היהדות הרפורמית, יודע שוועידות הרבנים האידאולוגיות הגיעו כמעט 35 שנים אחרי שנולדה התנועה הרפורמית, בסדר? ועידות הרבנים בגרמניה היו ב' 1842-1845. בית הכנסת הראשון שהגדיר את עצמו כרפורמי נחנך בז'נבה ב' 1810. ואתה מגלה שהתנועה הרפורמית הייתה הרבה לפני שהיא התחילה כתנועה אידאולוגית. היא התחילה כתנועה קהילתית של תיקון חויית בית הכנסת. אבל מי שבדק את ההיסטוריה של התנועה הרפורמית, כמו שמייקל מאייר עשה, רואה שעוד לפני שנבנה בית הכנסת הרפורמי הראשון, המהלכים התחילו בתיקון החינוך היהודי. והמניינים הראשונים שהיו מניינים מתקנים, קרו בתוך בתי ספר יהודים מתוקנים שהוקמו בכל

מיני מקומות, בברלין, בהמבורג, בז'נבה. זאת אומרת, התפילות... חלק גדול מבתי הכנסת הרפורמיים הראשונים נולדו מקבוצת הורים שהקימה בית ספר יהודי מתוקן, ובתוך בית הספר היהודי המתוקן היו תפילות.

אלעזר בן לולו: אז זה כמו היום. קהילת 'יובל' למשל או הקהילה בחולון.

נכון. אני חושב שבעידן שבו... תראה, זה לא רק 'יובל'. זו יוזמה שהיא

אחת מהאימפריות שלנו, שנולדה קודם כול כגני ילדים. המוסד הרפורמי הראשון בארץ הוא בן שמונים ומשהו. 'מרכז חינוך ליאו בק' נוסד בו־זמנית כגן ילדים וכבית כנסת. בית הכנסת לא צלח בחיפה החילונית והפועלית של שנות השלושים ובית הספר תפס כאש בשדה קוצים. במקביל נפתחו עוד קהילות רפורמיות בירושלים ובתל אביב והן לא שרדו. הן לא שרדו את העלייה, את הסקולריזציה של העלייה החמישית. כל המשפחות היקוות הגדולות של נהריה, משפחת שטראוס, משפחת ורטהיימר, כולן הגיעו מבתי כנסת מתוקנים בגרמניה. כשהגיעו לארץ הקודש הן נבלעו בתוך הסקולריות הדרמטית של היישוב, בין שבצד הפועלי ובין שבצד העירוני הבורגני. תראה, למשל, אני תמיד אומר בהרצאות שמדברים על ליאו בק. אנשים שוכחים שארתור בירם, שהקים את התיכון הריאלי ולימים היה חתן פרס ישראל, היה רב רפורמי מוסמך. הסיבה שהכותרת של הריאלי היא 'הַצִּנֵּעַ לְכֶתֶם אֱלֹהֵיךָ', נעוצה בביוגרפיה הרליגיוזית של האיש הזה. אבל האיש הזה...

אלעזר בן לולו: אז למה אנשים שוכחים, גלעד? מה זה אנשים שוכחים? מה, מחיקה תרבותית?

גלעד קריב: כן, בטח. על זה אתה ואני דיברנו הרבה. אתם יודעים, בהרבה מההרצאות שלי אני פותח בזה שכל פעם שאני נותן הרצאה בבי"ה² אני מתעצבן מזה שבבית המדרש תלויה עבודת אמנות של יונה ארזי, שבמרכז הציטוט 'לא קרינו את שְׁמֵע' מתוך הפתיחה של מסכת ברכות. עד מתי קורין את השמע. ויש שם שמונה תמונות. של ביאליק, רבין, הרצל, ברנר, חנה סנש, לאה גולדברג ושל עוד שתי דמויות מיתולוגיות של הציונות החילונית. לומר על ביאליק 'לא קרינו את שְׁמֵע' על ביאליק? אבל עוזב את ביאליק. לומר על חנה סנש שהיא הייתה אדם חילוני, הרי כל מי שקורא את היוםנים שלה ואת המילים של השירים שלה, מבין מיד שאלי אלי' הוא לא רק שיר של יום השואה. מתי נכתבה השירה העברית שלה? תמיד בערב יום כיפור ובערב ראש השנה. הרי החוויות שלה, הטקסטים שלה, המכתבים שלה, מפורסמים. כשהיא הצטרפה לקיבוץ שדות ים ששייך לקיבוץ

המאוחד, העורך של הוצאת הקיבוץ המאוחד לקח בעלות על מורשתה. אתה רואה שכשפרסמו את יומניה ב־1964, העורך הרשה לעצמו לכתוב בהקדמה שחנה סנש הגיעה ממשפחה מתבוללת ושהציונות היא שהצילה את יהדותה. ואתה אומר, מה? הבן אדם קרא את היומנים שלה והוא מקדים אותם? הציונות של חנה סנש היא תולדה של היהדות ההונגרית שלה, שהייתה כל כולה יהדות ליברלית. היא גדלה בבית כנסת ניאולוגי. כל הכתיבה של יומניה כנערה צעירה, ספוגה בהתדיינות אמונית ורליגיוזית. קח את הנרייטה סאלד שיותר שייכת לתנועה הקונסרבטיבית, ושהייתה העורכת של הסידור הקונסרבטיבי האמריקני. בשנות העשרים היא התקבלה ללימודי רבנות ב־JTS אבל חתמה על מסמך שהיא לא תדרוש הסמכה. היא הקימה עם יהודה לייב מאגנס מניין שווינוני בירושלים ב־1926, כשבבתי הכנסת הרפורמיים בארצות הברית נשים לא קראו בתורה. פה במניין השווינוני הראשון של מגנס, היו הנרייטה סאלד, תלמה ילין ואחיה. עכשיו כל ה...

אז אולי כל...

עדי שרצר:

גלעד קריב:

כל הקבוצה הזאת שהגיעה לפה עברה הכחדה רליגיוזית. מצד אחד הכחדה רליגיוזית במציאות הדיכטומית של התנועה הפועלית החילונית ומצד שני של הממסד הרבני שעלה ונבנה. לא היו לה לא את כוחות הנפש ולא את הכוחות הארגוניים ואולי גם לא את הלהט הפנימי שנדרשו כשאתה בונה לעצמך מדינה ותרבות ורוכש עברית. ואנחנו יודעים מה אמרו לאנשים לגבי עברית... הם התפללו בגרמנית ובאנגלית.

אבל אולי כניסיון לפרש את מה שאתה אומר בדרך חלופית, אפשר לומר שגם ההחלטה של התנועה הרפורמית היום להתמקד במאבקים של דת ומדינה, ובעצם לייצג מהרבה מאוד בחינות בשיח הציבורי קולות חילוניים, אולי תורמת לדימוי הזה.

עדי שרצר:

גלעד קריב:

תראה, קודם כול, לפחות לגבי עשרים השנים האחרונות, אני כופר באמירה שהתנועה הרפורמית ממוקדת בעניינים של דת ומדינה. עכשיו, הכפירה הזאת היא ברת־הוכחה אמפירית. אפשר לפתוח את ספר התקציב של התנועה הרפורמית ולראות בדיוק, מכיוון שאני מנהל אותה אני יכול לומר בקלות. 30 אחוז מתקציב התנועה הרפורמית מוקצה היום למרכז לדת ומדינה, שדרך אגב, הייתי אומר בגדול שחצי מפעילותו היום היא לא פעילות בתחומי דת ומדינה אלא בתחומים אחרים של חוסן דמוקרטי וערכים ליברליים כמו מאבק בגזענות. 70 אחוז מתקציבה של התנועה הרפורמית כגוף מטה, מושקע בפיתוח קהילתי, בחינוך, בצעירים ובנוער.

אם תאסוף את כל התקציבים של המוסדות הרפורמיים בישראל, דהיינו גם את התקציבים של הקהילות שהן עמותות עצמאיות וכולי, אחוז ההשקעה של המשאבים הרפורמיים במאבקים פוליטיים וציבוריים יורד בין 5 ל-7 אחוזים מכלל התקציב. תכף נאמר משהו על המיקוד החיצוני, אבל קודם כול, מבחינת ההכרעה הפנימית – האמירה הזאת לא מחזיקה מים לא החזיקה מים אף פעם והיא בוודאי לא מחזיקה מים היום. כל הפעולות הראשונות של התנועה הרפורמית בישראל התאפיינו קודם כול בהשקעה בפיתוח קהילות ומוסדות חינוך. חד-משמעית בגל הראשון שבין 1935 ל-1938, בגל השני ב-1958, והייתי אומר גם מאז ההקמה של 'הר-אל'³ עד מלחמת יום הכיפורים ובגלים שבאו אחרי כן. המרכז הרפורמי לדת ומדינה נוצר ב-1987. העתירה הראשונה של התנועה הרפורמית לבג"ץ הוגשה בראשית שנות השמונים, אחרי הקמה של כבר עשרות מיזמים קהילתיים. עכשיו, הדברים נכונים ביתר שאת בשנים האחרונות. בעשור האחרון הכפלנו את מספר הקהילות שלנו. אנחנו בעשור האחרון...

עדי שרצר:

אם ככה, אתה תיארת לנו מצב שאתה וחב"ד נמצאים על אותו קו. בעצם מטרת העל שלכם היא מהרבה מאוד בחינות לקרב אנשים ליהדותם. אבל הדימוי הציבורי שלכם הוא אחר לגמרי.

גלעד קריב:

לא אמרתי לך שאני וחב"ד על אותו קו. אמרתי שאנחנו משני הקצוות של אותו שדה, שדה של תופעות, של פעילויות קהילתיות, דתיות, שפונות גם או בראש ובראשונה לציבור לא-אורתודוקסי. אני יכול לתת לך 2,000 הבדלים בינינו לבין חב"ד, בשיטות פעולה וכמובן באידאולוגיה. אני לא מגיע למרחב הפעילות הזה מתוך מטרה לצמצם ולמתן את השפעתם ואת מיקומם של הערכים הליברליים. בדיוק להפך. עכשיו, זה שחב"ד עושה את זה בשפה נעימה, זה בסדר, אבל בוא לא נטעה. חב"ד היא תנועה מאוד-מאוד אינקלוסיבית [כלילתית], אבל באותה נשימה היא תנועה מאוד לא ליברלית. ואנחנו תנועה ששואפת להיות אינקלוסיבית, אבל יש לה סדר יום מאוד-מאוד מובהק מבחינה אידאולוגית, שבינה לבין חב"ד יכולות להיות נקודות השקה. שנינו חושבים שחשוב לשמר את הזהות היהודית. אבל זה לגבי חב"ד. עכשיו אני עונה לך לגבי...

עדי שרצר:

ברמת הדימוי הציבורי, אם תוכל להתמקד רגע.

גלעד קריב:

עכשיו אני אומר על הדימוי הציבורי. כחוקר בעל שם, אני אבקש ממך לגבות את האמירה הזאת שלך בנתונים. לא כי אני כופר בה לחלוטין. אבל

אני חושב שבטח כשאנחנו מדברים בסטינג שמנסה לחקור לעומק את התופעות. אז בוא נדבר על נתונים. עכשיו אין לנו נתונים. אלה נתונים של מדעי החברה, נכון? סקרים, קבוצות מיקוד וכולי. אז אני רוצה לומר לך, שבכל המחקרים והסקרים שערכנו, וזה היה עוד לפני שנכנסתי לתפקיד מנכ"ל התנועה, אבל כבר אז ריכזתי את כל הסיפור של פיתוח ואסטרטגיה. ואני לא לוקח את הקרדיט לעצמי. כבר ב־2004 וב־2005 כתבנו תכניות אסטרטגיות שלאורן אנחנו עובדים עד היום. אני יכול להראות לך אותן. התכניות האלה היו כמעט הפעם הראשונה שבה אמרנו שלפני שהולכים לבנות תכנית אסטרטגית בואו נעשה מחקרים. מחקרים. בואו נבין איפה אנחנו עומדים. עבדנו ב־2006 עם אחיו של אהוד ברק, אבינועם ברוג, שהיה מבכירי הסוקרים אז. השקענו 50,000 דולר, סכום גדול במונחים של אותם ימים, בעריכת סקרי עומק ובשורה ארוכה של קבוצות מיקוד של ציבורים חילוניים, מסורתיים ואורתודוקסים בכל הארץ. ומה שגילינו, ומאז אנחנו מְתַקְפִּים את זה פעם אחר פעם, שמה שאתה מדבר עליו כדימוי המרכזי של התנועה הרפורמית, פשוט אין לו אחיזה בנתונים הסטטיסטיים. כשאתה שואל היום, אני אראה לך את המחקרים מ־2006, כשאתה ניגש בסקר עם שאלה פתוחה ומבקש מקהל הנסקרים, תאמרו לי מה המשפט הראשון שיש לכם לומר כשאתם שומעים את הביטוי יהדות רפורמית, תמצא שגם בצד החילוני וגם בצד האורתודוקסי, המאבקים בענייני דת ומדינה הם בתחתית הרשימה. זו פשוט אמירה...

אז מאיפה נולד המיתוס הזה אם ככה? תסכים איתי שזה מיתוס שהוא קיים. עדי, עוד פעם. האמירה מיתוס שקיים, אז אני אבקש ממך באמת שתאמר לי אם בדקת שהמיתוס קיים? אולי הוא קיים בקרב מעגלים מאוד־מאוד מצומצמים ששייכים לזירה מאוד מסוימת של התחדשות יהודית? או לזירה מאוד מסוימת של פוליטיקאים? או לזירה מאוד מסוימת של עיתונאים שמביאים לכתבתם העיתונאית את הכיפה השקופה שעל ראשם כי כולם בוגרי הציונות הדתית? בסדר? והם יונקים מכלב אימם אנטי־קיומיות ליהדות הרפורמית, ואז הם לא מוכנים לכתוב בעיתון על שום דבר אחר מלבד על המאבקים הפוליטיים שלנו. ואני מדבר על יאיר אטינגר ואני מדבר כמובן על אלה שלא הורידו את הכיפה. זה בוודאי. למה שהם יכתבו על קהילה רפורמית, או על התופעה שבה משפחות צעירות במזכרת בתיה קמות ומקימות קהילה קונסרבטיבית, ובגדרה השכנה מקימות קהילה רפורמית? ושהיום בקריית שמונה יש גרעין של מתפללים רפורמים בעיר פריפריאלית ובמצפה רמון יש חבורה קונסרבטיבית? זה לא מתאים

עדי שרצר:

גלעד קריב:

לדימוי שיאיר אטינגר, האורתודוקס השמאלני, גדל אִתּוֹ. שאם כבר יהדות רפורמית אז זה שייך לניו יורק. לכן כשאתה אומר לי זה מיתוס אני עונה לך שאתה טועה. אם בודקים, מגלים שהמיתוס הוא 'אישה עם טלית' ולא עורכת דין עם גלימה. מה לעשות. בכל שאלון שאנחנו מריצים, המיתוג של התנועה הרפורמית הוא מיתוג שמתחיל לטוב ולרע, לא משנה אם אתה בא מהזווית השלילית או לא. אתה רואה שהמיתוג הוא בנושא נשים שעולות לתורה, אישה רב, אישה חזן. שהמיתוג הוא בנוגע לאנשים שנוסעים לבית כנסת עם אוטו. אני אומר לך דברים שעולים מתוך המחקרים שלנו. של יהדות בצד השלילי, של יהדות שאתה עושה בה מה שנוח לך. גם מצד האורתודוקסיה, הביקורת עלינו היא לא על המלחמה ברבנות. אתה שואל יהודי אורתודוקסי מה זו יהדות רפורמית, אז הוא אומר יהדות שלא מחויבת במצוות, יהדות שעושים בה מה שנוח, או אנשים שחושבים שהם דתיים אבל בסוף עושים מה שבא להם. ולכן אני רוצה לומר לך שתקרת הזכוכית שלנו, מהסוג שאתה מדבר עליה, היא תקרת זכוכית באקדמיה, בתקשורת הישראלית ובמעגלים מסוימים בזירת ההתחדשות היהודית. החילוני הממוצע, בין שהוא אוהב את היהדות הרפורמית ובין שהוא לא, יודע שהיהדות הרפורמית היא בראש ובראשונה בית כנסת אחר מבית הכנסת האורתודוקסי. ושהרב הרפורמי הוא בראש ובראשונה לא מי שנלחם במועצה הדתית המקומית, אלא אדם שלא לובש כובע ושאינו זקן ומרגיש בנוח לנסוע עם אוטו לבית כנסת. ואני בכוונה כאילו מוזיל את זה. דרך אגב, סקרים עוד פעם, לא שלנו. סקרים...

עדי שרצר: אז הוא כן דמות רוחנית בעיניך. אבל לדימוי הזה יש בעיניך גם את האלמנט של דמות רוחנית?

גלעד קריב: חד־משמעית.

עדי שרצר: יש בו גם את האלמנט...

חד־משמעית. כולל מצד המתנגדים. המתנגדים יאמרו שהוא מאחז עיניים. אבל חד־משמעית. ואני גם אומר לך יותר מזה. לך למחקרי עומק של המכון למדיניות העם היהודי, שהוא דרך אגב עוין אותנו. מעל המכון יש כיפה שקופה והייתי אפילו אומר שטריימל שקוף. לא אכנס אתך לכל הסיפורים. מבחינה פרסונלית אני לא רואה לצערי שינוי דרמטי שם עם התפיסה של ידידיה שטרן, עוד אורתודוקס כאילו פלורליסט, למרות שהוא חבר ועמית. אני רק לא מוכן לתת לו להמשיך לשחק עם... אז אני לא רואה. אבל לך למחקרים של המכון למדיניות העם היהודי שהם לא אוהדים אותנו. אחד המחקרים המעניינים שהם עושים בשנים האחרונות הוא על רמת האהדה

או אי־האדהדה לקבוצות שונות בחברה הישראלית מצד הקבוצות האחרות. הם עושים את זה במדרג של 1-5. ואתה תראה שעצם זה שהם בכלל שואלים על הרפורמים זה כבר הישג. זה לא היה בהתחלה. הרפורמים מסתובבים סביב 2.5. אבל כשאתה מפלח את הנתונים, והם עשו את הפילוח, אתה מגלה את הפער הדרמטי בין רמת האדהדה ליהדות הרפורמית בקרב הציבור החילוני ובין רמת השטנה בציבור הדתי. והקיצוניות הזאת מתמצעת בסופו של דבר. אבל כל המחקרים שלנו מגלים שרוב מסיבי בציבור החילוני ורוב הולך וגדל בקרב הציבור המסורתי בישראל אוהזים בעמדה חיובית ואוהדת כלפי היהדות הרפורמית. וכשאתה בודק את העמדה הזאת, זה לא בגלל המאבק שלנו בממסד האורתודוקסי, אלא זה בגלל שאנחנו מציעים אלטרנטיבה שהיא אלטרנטיבה רעיונית, רוחנית, גם אם הם לא משתמשים בה. והדברים האלה מגובים היום במחקרים. כשבאנו בשלב מסוים ואמרנו מספיק עם השטות הזאת של לקרוא לעצמנו 'התנועה ליהדות מתקדמת', אנחנו התנועה הרפורמית [...] והובלנו שינוי פורמלי בשם של התנועה. האבות המייסדים שלנו בכוונה קראו לתנועה הישראלית 'התנועה ליהדות מתקדמת' ולא הסכימו להזכיר את המילה רפורמי בשום דבר. שינינו את זה כדי לייצר חוויה ישראלית, אבל רק אחרי שעשינו מחקר. קודם כול אמרנו שאף אחד לא יודע מה זו התנועה ליהדות מתקדמת ושצריך להסביר לאנשים מהי באמצעות אמירה שזאת התנועה הרפורמית. כמו שקורה דרך אגב לתנועה המסורתית. [מגנח] לך תאמר התנועה המסורתית לבן אדם ברחוב, לישראלי הרגיל. הוא יחשוב על התנועה הקונסרבטיבית? והדבר השני שגילינו הוא שהמותג יהדות רפורמית הוא מותג חיובי בקרב קהלי היעד שמעניינים אותנו. כל הזמן נדרשתי כאילו להיאבק בדמיון, שאני לא אומר שהוא דמיוני אבל הוא לא בטריטוריה שלי. לא מעניין אותי נורא מה חושבים עליי האורתודוקסים. נורא מעניין אותי מה חושבים עליי החילונים. עכשיו, אני האחרון שאתנצל על זה שאנחנו מתעסקים בענייני דת ומדינה. אני חושב שהממסד הרבני הוא אסון גדול ליהדות הישראלית ולדמוקרטיה הישראלית. אני גם חושב שנטלנו על שכמנו את המשימה הזאת כשהיו מתי מעט שעסקו בזה, למעט 'הליגה להגנת ה...' למניעת כפייה דתית' ואחרי זה קצת שולמית אלוני במר"צ. עשינו את זה שנים לפני מפלגת שינוי של לפיד האבא, לפני ישראל חופשית,⁴ לפני... הרבה לפני

4 ישראל חופשית היא תנועה אזרחית, לא מפלגתית, הפועלת למען שינוי מערכת היחסים בין הדת למדינה. הוקמה ב־2009. ראו: <http://bfree.org.il> (אוחזר ב־24.1.2022).

שהתנועה הקונסרבטיבית נכנסה לתמונה. ואם אתה כבר בודק את העניין, אז בשנים האחרונות אנחנו דווקא פחות ממותגים עם המאבק הזה. ישראל חופשית מובילה היום בגאון את הדגל ברמה הפוליטית. פתאום כל מפלגת מרכז-שמאל צריכה להגיף את הדגל הזה כי אחרת אין לה זכות קיום. והיום אתה רואה גם את ליברמן וכולי. הבג"צים הגדולים שלנו בשנים האחרונות עוסקים בפסילה של מועמדים גזעניים מהתמודדות לכנסת. ולכן אני אומר עוד פעם, שהרבה יותר קל להגיע לכותרת בעיתון על בג"ץ שעשית או על המאבק בכותל. הרבה יותר קשה להגיע מהסיפור הפוזיטיבי של בניית קהילות וחינוך. אבל...

עופר שיף:

נשמע לי נכון. אפשר לצמצם אותנו. אם הבנתי אותך נכון, אם נדבר רגע על קהל המטרה של החילונים שהוא קהל היעד היותר...

גלעד קריב:

המסורתיים הרכים. כן.

עדי שרצר:

גלעד, סליחה. לא שמעתי. מסורתיים ו...?

גלעד קריב:

הציבור המסורתי מתחלק היום לשניים או לשלושה אשכולות.

עדי שרצר:

רק לא שמעתי את המילה.

גלעד קריב:

מסורתיים רכים. מסורתיות רכה.

עופר שיף:

אם אנחנו מדברים רגע, יש גם הוויה כזאת על כל הגוונים של ההוויה החילונית, נקרא לה רגע בשם לא מדויק. אז כשאתה מדבר על האתגר של התנועה מולה, ואני קצת משכלל את השאלה ששאלנו קודם, האם האתגר הוא להתגבר על הדימוי של הרפורמה כ'אחרים', ועל הרתיעה הזאת מפני החידושים, או לקרב אותם לדת, לשבור את הדיכטומיה הזאת? איפה האתגר הגדול של התנועה?

גלעד קריב:

תראה. אני חושב שבתוך זירת ההתחדשות היהודית, שכזירה של הצמחת מנהיגות וקהילתיות אינטנסיבית, היא דרך אגב לא מאוד גדולה. כשאתה בודק כמה ישראלים, אתה יכול לבוא ולומר שהמעורבות שלהם בזירת ההתחדשות היהודית היא לא מעורבות צרכנית, אלא מעורבות מנהיגותית או מעורבות קהילתנית. אני לא משתמש פה במונחים מחקרניים. יכול להיות שזה גם מונח מחקרי, אבל אני אשתמש באותה שפה שבה אני משתמש גם לגבי התנועה הרפורמית. הבדלה בין קשר צרכני לקשר קהילתני או לקשר אידאולוגי. אידאולוגי זה כולם.

אלעזר בן לולו:

מה זאת אומרת? מה זה אומר, גלעד?

גלעד קריב:

יש קהל מאוד-מאוד גדול בחברה הישראלית, שצורך את שירותנו. עכשיו, אני לא רואה בצרכנות דבר שלילי בהגדרה. אני חושב שאנחנו חיים בעידן מאוד צרכני. אני חושב שיש צרכנות גרועה ויש צרכנות טובה. יש צרכנות

מתמכרת ויש צרכנות מידתית ויש גם צרכנות אידאולוגית. תחשוב רגע כמה בחירות אנחנו עושים שהן צרכניות במהותן, אבל שעדיין משקפות את הערכים שלנו, את האידאולוגיה שלנו, נכון? אני בוחר איזוהו סוג של מוצר שאני רוצה ליהנות ממנו. גם כשהאדם בוחר לעשות מנוי בקאמרי זאת בחירה צרכנית, בסדר? היא צרכנית תרבותית. היא משקפת סדר יום אבל היא צרכנית. אדם לא הופך להיות פעיל בתאטרון הקאמרי. חלק גדול מהציבור שאנחנו משרתים הוא ציבור צרכני. אני מאוד שמח על כך. זה חלק גדול מהשליחות שלנו. וחלק אחר הוא לא ציבור צרכני. הוא לא ציבור שהיחסים שלו אתנו הם יחסים של תנו לי שירות, תנו לי מוצר. אולי יש לו גם ערך כספי אבל יש פה מעבר לטובין. ויש ציבור יותר מצומצם שגם רוצה מוצר, והמוצר הוא זהות קהילתית ואתה מבין למה אני מתכוון. הטובין שם הוא לא טובין במובן שאני משלם לך בעבור מוצר שאתה נותן לי, אלא שאני רוצה להיות בעל מניה, אני רוצה להשתתף, אני רוצה להשפיע על סדר היום. משפחה שבאה לעשות בר מצווה בבית דניאל לא שואפת להשפיע על סדר היום של בית דניאל ושל התנועה הרפורמית. זה בכלל לא בלקסיקון שלה. אדם שמצטרף לבית דניאל, גם אם הוא לא יודע לנסח את זה במילים, מגיע כדי לתת מעצמו, לחולל חוויה. יכול להיות שהוא מתחיל במקום מאוד-מאוד שולי בעניין הזה ומתפתח. יכול להיות שהוא מגיע לבית דניאל ואין לו בכלל מושג מה זו התנועה הרפורמית. הוא יודע בית דניאל. אבל יש שם איזוהו אלמנט של מעורבות קהילתית שהיא מעבר לממד הצרכני. בזירת ההתחדשות היהודית, המעגלים הלא צרכניים מאוד מצומצמים במספרים. ואם אתה כן עם עצמך, אתה מגלה בסופו של דבר שהנתח של התנועה הרפורמית ושל התנועה הקונסרבטיבית הוא מבחינה מספרית דרמטי למול כל היתר. עכשיו, לתנועת ההתחדשות היהודית קשה לבלוע את הסיפור הזה של היהדות הקונסרבטיבית ושל היהדות הרפורמית. קודם כול, שתי התנועות היו במידה מסוימת במשך שנים אנטי־תזה לרעיון שאפשר לייצר יהדות משמעותית, אחרי שאתה מעביר את היהדות תהליך של 'כריתת איברים' כמו קהילה, בית כנסת, תפילה ומצווה. הרעיון למשל של בית המדרש כמוקד ההוויה. בית המדרש היהודי מעולם לא היה חוויית המונים. גם בתקופת המשנה והתלמוד, לא זה מה שחיבר את היהודים ליהדותם. אז קודם כול, היהדות הרפורמית והקונסרבטיבית הציגו אנטי־תזה לרעיון של בית המדרש ושל הלימוד הטקסטואלי החילוני כמכונן של הזהות היהודית. ואחרי זה, יותר ויותר כוחות בהתחדשות היהודית החילונית אימצו בעצם את המודל שלנו. מה

זה 'ניגון הלב' בנהלל שצמח מתכנית רשת אורנים? מה זה בתי פרת?⁵
 מה זה המהלך של הרטמן במדרשת אורנים להכשיר רבנים ישראלים? הם
 תמיד ישראלים. אתה מבין? זאת אומרת הם היהדות הישראלית. כאילו
 חסידות גור זה לא יהדות ישראלית וקבר הבאבא סאלי בנתיבות זה לא
 יהדות ישראלית ואנחנו זה לא יהדות ישראלית, ומדרשת אורנים והרטמן,
 שמדברים במבטא אמריקני כבד, זה יהדות ישראלית. אז כשהם כבר
 התחילו להסמיך רבנים, להקים קהילות, להתפלל בערב שבת; היום אפילו
 בינ"ה, שמגדירה את עצמה כחילונית, מדברת על לפתוח בתי בינ"ה ברחבי
 הארץ. מה זה אם לא בסופו של דבר לאמץ את המודל הקהילתי שדיברנו
 עליו? תן להם עשר שנים ויהיה להם גם סידור. הם רק לא יקראו לו סידור
 אלא אוגדן, אסופה, מסכת. [מגחך]. בסדר? אז כשזה התחיל, אתה לא
 רוצה להודות שיש בעצם אחרים שחווים את החוויה החלוצית שלך 220
 שנה. ואז אתה קורא מאמר שהתפרסם לאחרונה על ידי מדרשת אורנים.
 את המאמר כתב רגב בן דוד שאתם בוודאי מכירים, והוא עוסק בקהילות
 בישראל. אל תבלבל אותו עם העובדה שבכל נוף ההתחדשות העירונית
 אתה לא סופר מתנ"סים. כאילו בחיאת דינק. מתנ"סים וגרעיני המשך
 של הנוער העובד והלומד. כשאתה מדבר על קהילות שהחוט המתכלל
 שלהן הוא הסיפור היהודי של תפילה יהודית, טקסט יהודי, מעגל השנה,
 אל תבלבל אותו עם העובדה ש־90 אחוז מהקהילות המתפקדות בישראל
 הן או קונסרבטיביות או רפורמיות. הוא כותב שם פרק על מה שקורה
 בתנועה הקיבוצית. היום אנחנו משלמים כל חודש משכורת ל־13 רבנים
 רפורמיים שפרוסים במועצות אזוריות בכל הארץ. התנועה הקונסרבטיבית
 עושה את זה עם עוד שניים. הרבנים שלנו היום עובדים ב־67 קיבוצים
 מתוך ה־250. יש היום כחמש-שש מועצות אזוריות, שכשיתכנס לאתר
 האינטרנט שלהן תראה שיש להן לשונית של שירותי דת רפורמיים. כתוב
 באתר המועצה. יעל וולרגן היא הרבה הרפורמית של המועצה האזורית
 שער הנגב. מיכל רטנר קן תור היא הרבה הרפורמית של מגידו. עכשיו, אל
 תבלבל את מדרשת אורנים ואת רגב בן דוד. הם יכתבו פרק על התנועה
 הקיבוצית, ויזכירו שם רק את בינ"ה ואת מדרשת אורנים, ושני הגופים
 האלה ביחד לא עובדים במספר הקיבוצים שלנו. אז זה קשור לתחרות על
 משאבים, אבל זה דבר הרבה יותר עמוק. זה חוסר היכולת של הישראלי

5 על קהילת 'ניגון הלב', ראו: <https://www.nigunhalev.org/aboutus> (אוחזר ב־24.1.2022).

6 על בית פרת – מדרשה ישראלית, ראו: <https://beitprat.org> (אוחזר ב־24.1.2022).

החילוני האידאולוגי לקבל את הרעיון שכבר 250 שנה קיימת אופציה של קהילתיות ליברלית, לא שמרנית, לא־אורתודוקסית, של דת רליגיוזית מתפתחת בעולם היהודי. זה לא הגיע לישראל הרבה מאוד שנים מסיבות כאלה ואחרות. אבל כמו שהיהדות הרפורמית עשתה את המסע שלה לעבר הציונות, הציונות היום צריכה לעשות את המסע שלה לעבר הרליגיוזיות הליברלית. הישראלים והישראליות יכולים לכתוב פרק מפואר, חדש, מרגש, מעורר השראה ומשפיע על המהלך הגדול הזה לחידוש החיים היהודיים בישראל ובתפוצות. אבל חבר'ה, לא הכול יוצא מציון. ולך תסביר לחלוצים ממדרשת אורנים, שעסוקים בלהחיות מחדש את החוויה של ביתניה עילית מ־1920. חבר'ה, נו מה, מה לעשות שמדורת השבט שלכם היא נפלאה וחמה אבל יש עוד איזה אלף מדורות שהקדימו אותה בעולם היהודי. זה בסדר. זה סוג היהירות, ובזה הם משמרים היטב את היהירות של תנועת הפועלים הציונית מקדמת דנא וזה לא רק כלפינו. זה גם כלפי המסורתיות הישראלית, נקרא לה יותר הספרדית [...] וה... המזרחית. שכאילו גיליתם את עולם התפילה היהודי. זה שיש מיליון וחצי ישראלים [...] מסורתיים, רובם ספרדים אבל לא רק ספרדים, שכבר עשרות שנים חיים בנוח, זה להיות מצד אחד נטועים במרחב החילוני ומצד שני לשמר מקום משמעותי לחוויית התפילה בתוך החיים שלהם. עכשיו, למרות שאני מדבר על זה הרבה, קצת גמרתי להתרגש מהעניין הזה, בסדר? זאת אומרת, פעם הייתי מדבר על זה הרבה והייתי מאוד נסער מהדברים האלה והיום בסדר. אני יודע ש...

אלעזר בן לולו: בסדר? אתה צריך לראות איך אתה נסער. מה בסדר [צוחק]?

גלעד קריב: לא, אני אומר לך למה.

אלעזר בן לולו: לא, אני גם יכול להבין למה. תקשיב, זו מצוקה כי מצד אחד אתה חוטף מהאורתודוקסיה ומצד שני אתה חוטף מהחילוניות.

גלעד קריב: לא. אז מה שאני רוצה לומר לך, וזו אולי נקודה נורא חשובה לומר. [...] אני

רוצה רגע לומר לך שבדיוק נגעת בעיניי בעניין הפער בניתוח שלנו. אני חי בתודעה עמוקה של חיבוק עז מצד החילוניות הישראלית. כתבתי עכשיו שבית דניאל עשה קמפיין גיוס המונים. בסדר. גייסו את הרבע מיליון שקל שהם רצו. ביקשו ממני לכתוב פוסט. דרך אגב, עדי [...]

תראה, כתבתי פוסט על בית דניאל. עדי, לשאלתך, תעבור על כל הפוסטים שלי, תראה כמה פוסטים אני מפרסם על מה שאני חושב על הממסד הרבני וכמה אני מפרסם בעניין פרשת השבוע והיבטים רוחניים ודתיים. אבל...

עדי שרצר: השאלה היא איזה פוסט ישותף בתקשורת, גלעד?

גלעד קריב: לא, זה בדיוק...
 עדי שרצר: איזה פוסט יהדהד?
 גלעד קריב: הו. סליחה. אבל זה בדיוק העניין. זה בדיוק העניין. תבדוק כמה מהפוסטים שלי. תקשיב, אני יודע שאם אני שם תמונה של אריה דרעי ומקלל אותו אז יש... אבל תסתכל על הפוסטים.
 עדי שרצר: אז יש כותרת לעיתון מחר.
 גלעד קריב: אבל זה בדיוק העניין. כשאתה היום לא עושה את ההבחנה שהיא מחויבת המציאות, בייחוד בעידן הטכנולוגי שאנחנו נמצאים בו, בין ממסדים תקשורתיים, אקדמיים, ארגוניים, ובין הציבור. ונכון, אני הראשון שאומר שאי אפשר להגיע היום לכותרת בהארץ, אלא אם אתה מקלל את החרדים. ובאותה מידה אני אומר לך שחוויית היסוד שלי ושל חבריי, היא חוויה של חיבוק עז מצד המרחב החילוני הישראלי. אני חייב לספר לכם על הפוסט של בית דניאל כי לצורך כתיבתו עשיתי חישוב כמה ישראלים פגשתי כרב מעל בימת בית הכנסת בבית דניאל בעשור ששירתי שם לצדו של מאיר. עמדתי עם הטלית שלי מינימום שעה וחצי, חוויית התפילה הייתה ברמה מאוד גבוהה של שיח אידאולוגי זהותי, עם למעלה מ-100 אלף ישראלים שונים. במצטבר, החוויה הזאת בבית דניאל עמדה או הוצגה למול מיליון ישראלים. מיליון ישראלים. כמה מנהיגים ופעילים של ההתחדשות היהודית בישראל יכולים לומר שהם הציגו את מרכולתם בבית כנסת אחד מול 100 אלף אנשים? עכשיו, במובן הזה אימנתי את נפשי ל... כשם שאימנתי את נפשי להבחין שהקללות של גפני, ליצמן ושל כל הנוהים אחריהם הן מעצבנות, אך חשובות, כי הן משפיעות על חלוקת משאבים. צריך להיאבק בזה. אבל זו ממש לא השפה שהחברה הישראלית מדברת אֵתִי. אז אני אומר לך את זה גם על זירת ההתחדשות היהודית. אני חושב שלזירת ההתחדשות היהודית יש כמה בעיות עומק גדולות. בעיית העומק הגדולה ביותר שלה היא שהיא לא מבינה שבלונג ראן תנועה לא בונים במודל של ארגון, אלא רק במודל של תנועה. אין תחליף למודל הקהילתי. לבני"ה יש המון המון צרכנים ועשרים lay leaders. ולי יש המון צרכנים אבל lay leaders 1,500, כי בכל אחת מחמישים קהילות שלי ברחבי הארץ, אני יכול להצביע לך בקלות על 30-50 פעילים. ובמובן הזה, מעצבנים אותי המון דברים שקורים בזירת ההתחדשות היהודית. אני חושב שהיינו יכולים להיות היום במקומות הרבה יותר משפיעים. כולנו ביחד. אם מראש היינו בונים את זה כמחנה אידאולוגי עם תשתיות עומק קהילתיות, עם הבנה שאי אפשר לזקק את החוויה היהודית לאיזשהו סוג אחד של דגל

וש... צריך סופרמרקט של חוויות ושל נקודות חיבור. אבל דחילק, עם כל הכבוד לבינ"ה ולמדרשת אורנים, זאת החילונית הישראלית? החילונית הישראלית זה 150 אלף ישראלים בתל אביב, שכשאתה אומר להם בית דניאל הם יודעים למה אתה מתכוון. יש עוד בית כנסת בתל אביב שאם תבוא לבן אדם באבן גבירול ותאמר לו את שם בית הכנסת, סביר להניח שהוא וכל אדם שני יגידו לך, 'הא כן, הייתי שם בבר מצווה, אני יודע מה זה, זה בית הכנסת הרפורמי'. אז אני לא אומר שזה כולם, אבל יש דרך אגב עוד בית כנסת, עוד מוסד, אולי 'עלמא', בהקשר התל-אביבי. ולכן אני אומר עוד פעם, אני ממש לא חי בתודעה של יהודי ישראלי מקופח, מודר, מושמץ. חוויתי המון חוויות כאלה בחיי כיהודי רפורמי. בכל פעם שאני פותח את הפה בכנסת כל הח"כים החרדים קמים והולכים. אני לא טוען שרבה רפורמית ובייחוד רבה רפורמית נשים. אבל גם גברים לא צריכים סוג מסוים של עור של פיל. תמיד שואלים אותי, איך אתה מסתדר עם זה שחצי מהתגובות לפייסבוק שלכם זה קללות. אני עונה נורא פשוט. אני פשוט לא קורא אותן. אני מעולם לא ישבתי וקראתי את התגובות שאני מקבל בפייסבוק. מה... אני לא אומר שלא חוויתי חוויות. תקשיבו, גם בזירה הפוליטית וגם בהתמודדויות הפוליטיות שלי, הסיפור הרפורמי היה לי גם למוקש ולא רק לרווח, בסדר? יאיר לפיד מתגדר בכל סבב בחירות בכל מיני ציונים דתיים כמו תהילה פרידמן, קינלי ועוד. הוא לא לקח רב רפורמי, אפילו לא את הרב שלו מאיר אזרי. אז אני לא אומר שאין פה אתגרים נורא כבדים ושזה קל להיות רב רפורמי במדינת ישראל. הכול נכון. ועדיין, חווית היסוד שלי היא חוויה של עוצמה ולא חוויה של חולשה. כי אני יודע בסופו של דבר כמה אנשים אני שירתי בימי כרב. אני יודע שיצרתי לכמה משפחות ישראליות רגעים יהודיים משמעותיים. ואני לא מדבר אתכם על מאתיים. אני מדבר אתכם על עשרות אלפי ישראלים שליוויתי בבר מצוות, בחתונות, בלוויות ובאזכרות. אני יודע כמה אנשים מתקשרים אליי כדי להתייעץ אתי בעניינים של איך לתת ליהדות מקום בלבם, בחייהם. זו חוויה.

עדי שרצר:

אני אשאל אותך שאלה שלא תאהב. האם חווית העוצמה הזאת היא החוויה שאתה מוכר גם כשאתה יוצא לגייס תרומות מקהילות רפורמיות בחוץ-לארץ?

גלעד קריב:

חד-משמעית כן [...]. חד-משמעית כן. קל לבדוק את זה. אני יכול לשלוח לך את התכנית האסטרטגית שהגשנו לפדרציית ניו יורק לפני שנה וחצי

ותראה מה היא משרדת. האם היא משרדת 'אכלו לי', 'שתו לי', 'לקחו לי' –? דרך אגב, היא כנה במובן הזה שהיא אומרת שם, חברים, מה לעשות. לצערנו ממשלת ישראל משקיעה ארבעה מיליארד שקלים ביהדות אורתודוקסית, משקיעה פחות מ־50 מיליון שקלים ביהדות מתחדשת, ומתוך זה פחות מעשרה מיליון שקלים בזרמים. הדברים האלה מופיעים שם. אבל כל החוויה של השיחה שלי עם יהדות התפוצות היא חוויה של מה אנחנו בונים כאן.

גלעד, יש לי שאלת המשך לזה. באמת שאלה אישית. עכשיו, אני לא בטוח שאתה חולק אתי את אותה חוויה, אבל אתה בוודאי מבקר בהרבה יותר בתי כנסת רפורמיים בארצות הברית ממני. ואני חייב לומר, ואני אף פעם לא יודע להסביר את זה לעצמי, שכשאני הולך לבית דניאל יש לי איזו הרגשה, אני קורא לה ישראלית, אבל אני מרגיש בבית. הרבה פעמים כשאני נוסע לאמריקה, אני לא מרגיש. האם אתה יכול להסביר מה הופך את בית דניאל לחוויה שונה, יותר ישראלית?

עופר שיף:

מעצם הגדרתה של היהדות הליברלית כתפיסת עולם, כאורח חיים קהילתי, מעצם הגדרתה של היהדות הרפורמית כתנועה רעיונית שעושה מאמץ מאוד גדול לשלב את היהדות במובן הציווילטורי שלה, בסדר טקסטואלי, ליטורגי, ביולוגי, בתוך מציאות החיים העכשווית והלוקלית של האדם היהודי. בית הכנסת הרפורמי בארצות הברית יהיה הרבה יותר locally oriented לתרבות האמריקנית, לחוויה האמריקנית, לסגנון החיים האמריקני מאשר בית הכנסת האורתודוקסי. זה עניין שהוא embedded באידאולוגיה הרפורמית. בית הכנסת האורתודוקסי נבנה מסיבה אידאולוגית כמרחב אקס־טריטוריאלי, גם מבחינת הזמן וגם מבחינת המקום. כל מהותו היא לבוא ולומר לך, אתה נכנס לבית הכנסת האורתודוקסי במנהטן, וכאילו הייתה פעם תכנית טלוויזיה באנגלית... ששני חבר'ה נגעו במקל והופ הם נעלמו למציאות אחרת. גבי ולא זוכר איך קראו לשני. כל המהות של... גם ב־modern Orthodox, אם כי בהרבה יותר נינוחות, ובוודאי שבחוויה החרדית המטרה היא מיד להעביר אותך לשטעטל. לא במובנים הרעים. זו עמדה לגיטימית. כל המציאות הרפורמית היא בדיוק לבוא ולומר, נכנסת לבית כנסת ברחוב בצורה הכי טבעית. לא עברת למקום אחר, לא במנהרת זמן ולא במחילה או בגלגול מחילות. עכשיו, זה גם יכול להסביר דרך אגב מדוע בתקופות שבהן היהודי מנסה להשתלב, השיטה עובדת מאוד טוב וברגעים שבהם יש דווקא ניסיון לחגוג ולהעצים את הייחוד, בעידנים רב־תרבותיים, פוסט־מודרניים, אתה רואה חולשה של המגמות הליברליות. בעידן שבו

גלעד קריב:

היהודי האמריקני אמר אני רוצה להיות חלק מהסיפור האמריקני הכללי, אז ברור שהאופציה הרפורמית והקונסרבטיבית היא המובילה. איך אתה מסביר היום את ההתחזקות של חב"ד? אתה מדבר עם יהודים רפורמים שבחיים לא יעזבו את בית הכנסת הרפורמי. אבל הם אומרים לך אני הולך לחב"ד ואני מרגיש משהו אותנטי. מה זה משהו אותנטי? אתה מעולם הרי לא חווית חוויה אורתודוקסית אז איך אתה מדבר על אותנטיות בחוויה האורתודוקסית? הוא אומר אותנטי ובעצם הוא מתכוון לזה שכשהוא נכנס לבית הכנסת של חב"ד, הוא מרגיש משהו מיוחד שמבדיל אותו בצורה מאוד מאוד חזקה מחוויית החיים האמריקנית שלו, שכרגע הוא לא מאוד חוגג אותה.

עופר שיף:

אז אולי, גלעד, זה קצת סוד הסיפור שלנו. החברה הישראלית היום היא חברה שקצת מתבדלת מהמרחב התרבותי בכלל. הלא-יהודי.

גלעד קריב:

האמירה הזאת היא אמירה, עוד פעם, שבתיקוף המחקרי שלה מעידה על כך שישנן היום קבוצות מאוד גדולות בחברה הישראלית שהן גם מאוד גדולות מבחינה דמוגרפית. הן אולי אפילו נושקות לרוב או עברו את קו האמצע בחברה היהודית, כנראה שעברו את קו האמצע. ויש גם קבוצות שהן מאוד-מאוד חזקות מבחינת הארגון הפנימי שלהן, כמו הציונות הדתית. ואין ספק שזאת חווית היסוד שם, אבל אתה לא יכול להכחיש שבאותה שעה יש כנראה איזה שניים, שניים וחצי מיליון יהודים בישראל שהם בדיוק בצד השני. שהם עברו בשנים האחרונות תהליך מואץ של שחיקת הייחוד, בגלל ירידת קרנה של הציונות או של האידאליים הציוניים הקלאסיים, 'עם לְבָדָד יִשְׁכֵּן' וכולי. ולכן, דרך אגב, מכיוון שחלק מאותם שניים וחצי מיליון כן רוצים לשמר את הייחוד אבל הוא נמצא היום בדיוק באותם מהלכי השתלבות כאזרחי העולם הגדול, אני מתאים להם. וזה בדיוק העניין. נכון. הישראליות...

עופר שיף:

הם קהל היעד.

גלעד קריב:

נכון. אני תמיד אומר שיש בתוך שני מיליון הישראלים חילונים שמגדירים את עצמם כחילונים. דרך אגב זה קצת יותר. בתוך הציבור היהודי בין 45 ל-50 אחוזים מגדירים את עצמם כחילונים. בוא נדבר על שלושה מיליון, בסדר? אני תמיד אומר שיש שליש שליש שליש. יש שליש שלא מעניין אותו אם הכיפה שלך היא רפורמית או אורתודוקסית. לא מעניין אותו יהדות. אני פעם עזרתי למאיר אזרי מבית דניאל לרוץ בפריימריז של מר"צ. הגענו לאיזשהו שולחן של ותיקי הקיבוץ הארצי, אז אחד אמר לי 'תעזוב אותי רפורמי אורתודוקסי'. אם יש לו את הצירוף רב לפני השם, הוא לא

יהיה חבר כנסת במר"צ. יש שליש בציבור החילוני שהדיפולט [בררת המחדל] שלו הוא עדיין יהדות אורתודוקסית. במידה מסוימת אח שלי, שחי היום בברקלי, שייך אליו, אולי גם חלק מבני הדודים שלי, בטח חלק גדול מהחברים שלי. תעזוב אותו. זה לא מעניין אותו. הוא אפילו לא בעמדה שהוא בז לזה. זה פשוט לא רלוונטי לחייו. הוא יותר נהנה בבית כנסת של חב"ד מאשר בבית כנסת שלי וזה מצער אותי, אבל זאת התופעה. אפשר להסביר אותה סוציולוגית, אפשר להסביר אותה דמוגרפית, זה לא משנה. לשליש מהחילונים לא מתאים לראות אישה עם טלית. חלקם דרך אגב לא יודו בכך בפומבי, אבל ... למה אני אומר את זה? כי אני יודע כמה משפחות מגיעות לבית דניאל ואומרות לנו אחרי זה בטלפון שהן מעדיפות שיהיה רב גבר ולא רב אישה, כי יש בן דוד שזה מציק לו בעיניים, סבא שלא נוח לו. ויש שליש מהציבור החילוני, שזה אולי נשמע לא הרבה, זה למעלה ממיליון אנשים שהם בדיוק במקום הזה שהם רוצים להיות חלק מהעולם המערבי הליברלי, להיות אזרחי העולם. אבל הם לא מוכנים לוותר על המקום של היהדות בביתם, והממסד הרבני והחוויה השכונתית של בית הכנסת האורתודוקסי לא מציעים להם פתרון. בטח לא למשפחה החילונית הממוצעת שאין לה מסורת יהודית. כשאדם חילוני קם יום אחד ואומר 'וואו, אין לי מושג על היהדות', או 'אני empty nester וכבר לא עסוק בלקחת את הילדים שלי לחוגים וזה מעניין אותי'. דרך אגב, אפרופו השאלה שלך, כל היהדות הרפורמית תמיד דיברה על ה־next generation. כבר קרוב לחמש, שש שנים, שבכל ההרצאות שלי בעולם הרפורמי, אני מדבר על ההתמכרות הלא הגיונית לסיפור הזה של משפחות צעירות, ועל כך שהמפתח להמשכיות יהודית נמצא היום דווקא אצל הסבים והסבתות. דרך אגב, תפקיד הסבים והסבתות מאוד מאוד רלוונטי לארצות הברית בגלל עניין ההתבוללות, אבל גם לישראל. הפרויקטים שלנו והתכניות שלנו ל־senior citizens הרבה יותר פופולריים מבחינה מספרית מהתכניות שלנו למשפחות צעירות. איפה יש למשפחה צעירה במרחב החילוני בישראל זמן לעסוק בזהות ובאידאולוגיה? זה מתי מעט. לעומת זאת, הרבה מאוד empty nesters בגילי 50, 55, 60, וזה מגיע הרבה פעמים עם הלידה של הנכדים, אומרים 'רגע, זה התפקיד שלי שראש השנה יהיה ראש השנה'. וכשהיום הֶזְקְנָה בישראל מגיעה בממוצע בגיל 85 ולא בגיל 65, יש לך פה 20 שנה של פרודוקטיביות חינוכית, זהותית, אידאולוגית, פוליטית וקהילתית. נפלא. אבל כשקם האדם החילוני שאין לו גרסת ינקות במעוז אביב בתל אביב, ואומר 'אני רוצה יותר יהדות', מה הוא בדיוק ימצא בבית

הכנסת האורתודוקסי השכונתי בפניה של מעוז אביב, גם אם יתפלל שלוש וחצי שעות עם שליח ציבור כשהגב שלו לקהל. עכשיו, אני אין לי בעיה להתפלל בבית כנסת אורתודוקסי. אני הולך מדי פעם לבית כנסת אורתודוקסי, אוהב את התפילה. מרגיש שם בבית. מרגיש בבית גם בשטיבלים חרדיים. אבל אדם שאין לו גרסת ינקות, ואני אימצתי לי גרסת ינקות מגיל ינקות. אני יודע להתפלל מכיתה ה-ו. אבל אדם שפתאום נוחת בבית כנסת אורתודוקסי במדינת ישראל, אין לו שום סיכוי לעשות את המהלך הזה אל עבר רכישת השפה היהודית ישראלית. אתה נגעת, עופר, בנקודה מאוד חשובה. אין שום סיכוי אידאולוגי לבצע פריצה של היהדות הרפורמית בחברה הישראלית עם היהדות הרפורמית הישראלית. באותה שעה שהיא בוטחת בהיותה יהדות רפורמית, היא בנויה במבנים התרבותיים, החברתיים והשפתיים של החברה הישראלית. בדיוק כמו שאי אפשר להביא יהדות רפורמית אמריקנית לגרמניה. ולכן היו צריכים להיות פה באמת חילופי דורות. יש דור מייסדים ויש דור מדבר ויש דור ראשון ויש דור שני, וזה בסדר. זה תהליך. לציונות הדתית יש פור של שמונים שנה עלינו בכניסה לישראל. אבל כשאומרים לי שלרבים שלנו היה מבטא אמריקני, נו, ולבן-גוריון היה מבטא פולני. אז מה. מה, לבן-גוריון וללוי אשכול היה מבטא צברי? כאילו על מה אתם מדברים. אז בסדר, אז אנחנו יודעים היום איפה אנחנו נמצאים, כמה רבנים שלנו הם מוסמכים ישראלים. אבל אני כן יכול לומר לך, שמה שאנחנו רואים נגרם מכך שאנחנו בעידן שבו הדגש הגלובלי הוא לא על השתלבות וטמיעה, אלא דווקא על ייחודיות, ואלה טרנדים עולמיים שקיימים בעולם המערבי היום. אתה רואה למשל שהתפקיד של התנועה הרפורמית הישראלית בהשפעה, זאת אומרת שהליטורגיה הרפורמית הישראלית משפיעה היום על המרחב הליטורגי האמריקני לא פחות מאשר להפך. ואין לי ספק שככל שתעבורנה השנים, ולו רק בגלל השליטה שלנו בעברית, זה יתהפך. עכשיו, אני אומר אמירה קצת בוטה. זה לא נורא מעניין אותי אם אתה מרגיש בנוח בבית כנסת בקליבלנד. אני צריך שהיהודים בקליבלנד ירגישו שם בנוח. אם אתה בא לבית הכנסת הרפורמי בקליבלנד, ובהיותך בניכר מה שמעניין אותך זה להרגיש לשעה את היידישקייט של תל אביב, אז לך לחב"ד. אבל אם מעניין אותך לפגוש את היהודי האמריקני בגובה העיניים, אז מה לעשות. קבל על עצמך את הקצת חוסר... את חוסר הנוחות. האם התנועה הרפורמית בארצות הברית צריכה לעשות מאמצים כמו לשרת חצי מיליון יהודים ישראלים שחיים שם היום והילדים שלהם מנותקים מכל הוויה יהודית?

בוודאי שכן. אבל היא צריכה לעשות את זה מבלי לשמוט את התפקיד שלה לשרת נאמנה את הדור השלישי של היהודים הרפורמים בארצות הברית. אז אולי היא צריכה לעשות פעם בחודש קבלת שבת ישראלית בריכוזים של ישראלים. במקביל צריך לעשות את זה גם עם חצי מיליון יהודים דוברי רוסית בצפון אמריקה. אבל אם אנחנו באמת אנשים ליברליים ואנחנו רוצים שהיהדות לא תהיה אצלנו באיזשהו תפקיד של יידישקייט וגעגוע, כי אם זה התפקיד היחיד, אז הילדים שלנו כבר לא יתגעגעו לזה. אתה מתגעגע, וזה בדיוק מה שאמרת לירון לונדון. אתה מתגעגע לסבא שלך. אבל לי אין סבא להתגעגע אליו בהקשר היהודי. אז לוותר על היהדות? היהדות דרושה לנו לא בשביל לייצר געגועים. היהדות דרושה לנו מכיוון שאנחנו חיים בעולם מערבי מאוד מטריאליסטי, מאוד ליברלי. ואנחנו צריכים גם קהילתנות, גם רוחניות, גם דגש על אחריות חברתית ועל צדק חברתי, לא רק ברמה הפוליטית אלא גם ברמה של איך נראה השבוע שלנו. בשביל זה אנחנו צריכים יהדות. בשביל מלאות תרבותית, בשביל כמה שיותר לשמור על עצמנו כאנשים רנסנסיים בעידן שבו מה שחשוב הוא שתעשה עשר יחידות מחשב. כי אם לא – לא תתקבל ל-8200. ואם לא תתקבל ל-8200 לא תהיה לך עבודה טובה. ואם לא תהיה לך עבודה טובה, לא תעשה בגיל חמישים אקזיט. סחתינ. כל הכבוד לאקזיטים, זה חשוב, אבל זה אומר שצריך לייצר גם את הבלנס [האיזון] התרבותי-רוחני-קהילתני. זה התפקיד שלנו. אני לא מתרגש מזה שכותבים לנו פוסטים של נאצה ואני לא מתרגש מזה שיש חילונים שמתקשים. שמקדמים פלורליזם יהודי ומקדמים רב-תרבותיות דתית, אז מזיזים את הגבינה לא רק לאורתודוקסים. מזיזים את הגבינה גם לחילונים. וככל שהחילוני הוא חילוני יותר אדוק ויותר אידאולוגי, אז הגבינה שלו זזה לו יותר מהר. והכי נורא זה שבסוף התהליך גם החילוני אומר לעצמו 'רגע, אולי יש מה לעשות עם הגבינה הזאת?' ואז אני ואבוי [אם] היה משהו שהזיז לו את הגבינה ושהוא לא קדח בה חורים בעצמו. אז הם יספרו לעצמם סיפורים איך תכנית הרבנות הישראלית בהרטמן⁸ היא יותר ישראלית ממה שקורה במכון שכטר⁹. תענו לי, אתם עובדים על עצמכם? איזה סיפור אינפנטילי אתם מספרים לעצמכם כשאתם משתמשים במונח יהדות ישראלית? אנחנו השתמשנו בו חצי שנה ואז דרשתי לזרוק אותו מכל המדרגות. כי כשאתה אומר שהיהדות שלך

8 על מכון שלום הרטמן, ראו: <https://heb.hartman.org.il/> (אוחזר ב-24.1.2022).

9 על מכון שכטר למדעי היהדות, ראו: <https://schechter.ac.il/> (אוחזר ב-24.1.2022).

היא ישראלית, אתה אומר על עוד אלף יהודיות ישראליות שהן לא ישראליות. זו עמדה שהיא גם מתנשאת וגם לא קונה קהל. דרך אגב, מי עומד היום בראש 'ניגון הלב'? הרבה ליאורה אזרחי-ורד. יהודייה רפורמית, דור רביעי לרבנות רפורמית. מי עומד היום בראש בית תפילה ישראלי?¹⁰ אסטבן גוטפריד שהוסמך לרבנות בהיברו יוניון קולג'. לכן בסופו של דבר, התנועה הרפורמית הקימה בעשור הזה 25 קהילות חדשות ברחבי הארץ, כולל בפריפריה, והתנועה הקונסרבטיבית גם הקימה 25 קהילות חדשות, ביניהן קהילות ה־'unfiltered' שבורחות מהמיתוג רפורמי-קונסרבטיבי, כמו 'ניגון הלב' ו'בית תפילה ישראלי'. 'ניגון הלב' מדברים אֵתנו היום על שיתופי פעולה. זה כמו לדבר היום במונחים האלה של איזה קיבוץ היה שייך לקיבוץ המאוחד, ואיזה קיבוץ לא. זה מטומטם. לגבי בית תפילה ישראלי, ואסטבן חבר טוב, הכול רק לא להשתמש במונח יהדות רפורמית. החזנית המופלאה שלהם עתליה לביא התמודדה ב'כוכב נולד'. היא הייתה צריכה ב־'elevator speech' לומר מה המקצוע שלה. אז מה היא אמרה? היא אמרה אני חזנית רפורמית. כי לך תסביר בפריים טיים בערוץ 2, אני חזנית בבית כנסת שהוא שווינוי, אבל לא משייך את עצמו לאף זרם. רואים אישה עם טלית במדינת ישראל, מה אומרים עליה? רפורמית. כמו שלמקרה קוראים פריג'ינדר. וכמו שלג'יפ קוראים ג'יפ. עכשיו, התנועה הקונסרבטיבית אוכלת על זה את הלב ואני מבין אותה. מה לעשות. זה לא כיף. אבל כל פעם שקהילה קונסרבטיבית עושה דבר יפה שכן מגיע למקומן, מה הכותרת? הקהילה הרפורמית בהוד השרון. עכשיו, אני לא חוגג את זה. אני לא... אבל אני אומר, חברים, רפורמיות הפכה לשם קוד לאישה עם טלית, לבית כנסת שיש בו גיטרה, למקום שאפשר להגיע אליו בשבת עם אוטו. יש כאלה שמקלים את זה, יש כאלה שמברכים את זה. אבל אני מציע שתעשו מחקר אמפירי בסדנה. תטילו על מישור. בואו ניקח עשר תמונות של חוויית יהדות ליברלית מובהקת כמו אישה עם טלית, ילדה עם תפילין, אישה שנוטלת ארבעה מינים, גבר שמברך על נרות שבת. תלכו ברחוב הישראלי, גם בבאר שבע וגם בהרצליה פיתוח, תראו ותשאלו מה זה, אני משער שב־70 אחוז מהמקרים המילה רפורמי תופיע שם. על כמה מותגים אפשר לומר שיש להם 70 אחוז זיהוי בין שהוא חיובי ובין שהוא שלילי. לכן אני אומר עוד פעם, אני מתוסכל מהמון דברים והייתי רוצה להיות הרבה יותר חזק, גדול, לא מופלה. אני נעלב כשלא מזמינים אותי לפאנלים כי הרב

הזה לא מוכן לשבת אתי. אבל חוויית היסוד שלי [היא] חוויה שיש בה מיליון וחצי ישראלים שרוצים את הרבנים שלנו כ... בתוך חייהם. חוויה נהדרת. לא בטוח שתאטראות יכולים לומר את זה. באמת אני אומר. אני יודע שתאטרון הקאמרי הפסיק את פעילותו בקורונה. כמות האנשים במניינים המקוונים שלנו רק גדלה בתקופת הקורונה. אז עוד פעם, אני לא נח על זרי דפנה, לא חושב שהגענו לארץ המובטחת. יש המון מאבקים, המון בעיות, המון תיקונים שאנחנו צריכים לעשות בעצמנו. ליהדות הליברלית הישראלית יש הרבה מאוד אתגרים. תקראו אותם. אני לא יודע מה תמר הרמן כתבה במחקר שלה, אבל אם היא קראה את כל המחקרים הסטטיסטיים על היהדות הרפורמית, אני מקווה שהיא נתקלה במאמר שאומר שאחוז המזרחיים שמזדהים היום עם היהדות הרפורמית שווה לאחוז הכללי שלהם בציבור. שהאוכלוסייה הישראלית היחידה שבה קיים פער דרמטי בין השיעור שלה באוכלוסייה לבין שיעור ההזדהות שלה עם היהדות הרפורמית, היא דווקא הציבור הרוסי. כי מבחינתו רב זה רב. אבל מה לעשות. יש מחקרים שאומרים ש-30 אחוז ממצביעי הליכוד אוהבים מאוד את היהדות הרפורמית. דרך אגב, אחד האתגרים שלנו הוא הפער הבלתי נתפס בין הגיוון של הציבור שאנחנו משרתים, ובין המנעד הפוליטי והדמוגרפי [שלנו]. היום פחות העדתי, אבל כן המנעד הפוליטי של קבוצת הליבה שלנו. אין לי ספק שקבוצת הליבה שלנו מוטה חזק שמאלה. והמחקרים מלמדים שבציבור שאני משרת יש הטיה מסוימת כלפי הצד היותר פרוגרסיבי-ליברלי-פוליטי, אבל מי שטוען שאנחנו תנועה של שמאלנים שמשרתת שמאלנים פשוט לא קורא את המחקרים, ויותר מזה, לא מדבר עם המשפחות שאנחנו פוגשים כל שבת בבית דניאל. לכן אני אומר...

אלעזר בן לולו: זאת אחת הסיבות שהתנועה לא מצהירה על עמדה פוליטית מפורשת? גלעד קריב: הסיבה היא שהתנועה היא ישראלית. בוא נבדיל בין עמדה מפלגתית לעמדה פוליטית. התנועה הרפורמית מביעה הרבה יותר עמדות פוליטיות מהתנועה הקונסרבטיבית. אנחנו הובלנו לפני הדרוזים. הוצאתי מתקציב התנועה 100 אלף שקלים כדי לארגן את ההפגנה של הרשויות הדרוזיות נגד חוק הלאום.¹¹ פנינו לראשי הרשויות הדרוזיות והבאנו אותם לכנסת. היינו נגד חוק הלאום, פסלנו את מיכאל בן ארי ואת ברוך מרזל ואת בנצי גופשטיין. זו עתירה שלנו. זה הכול עבודה שלנו. דרך אגב, אנחנו בפוליטיקה

גם בעניינים סוציאליים וגם בעניינים כלכליים. יצאנו נגד הגזירות הכלכליות של 2002. והרבה מאוד אנשים אז הצביעו לשינוי בתוך התנועה, והתנועה הייתה מאוד בעד העניין. אז אנחנו מאוד פוליטיים. קיבלנו החלטה, בניגוד לתנועה העולמית ולתנועה האמריקנית, לא לנקוט עמדה בנושא יהודה ושומרון והסכסוכים הפלסטינים. והסיבה היחידה שעשינו את זה הייתה בדיוק כדי להשאיר את דלתות בתי הכנסת שלנו פתוחות למצביעי ימין. וזה הוכיח את עצמו. כי אנחנו פשוט רואים מי מגיע. אנחנו...

עופר שיף:

אנחנו מדברים לא על צרכני ה... לא על הצרכנים כפי שקראת להם, של שירותים, אלא על הקהל.

גלעד קריב:

לא. פה אני מדבר כן על הצרכנים.

עופר שיף:

הא, אוקיי.

גלעד קריב:

אני אומר עוד פעם. מעגלי הליבה שלנו הם לא שבתוך הבית אנחנו מדברים נגד הכיבוש אבל לא נאמר בחוץ. במעגלי הליבה שלנו, שדורשים רמה של מעורבות ומנהיגות וכולי, עדיין קיימת נטייה פוליטית שמאלה. דרך אגב, זה לא המקרה בתנועה הקונסרבטיבית. חברי יזהר הס, והרב ברי שלזינגר שהיה יו"ר מועצת הרבנים הקונסרבטיביים לפני עשר שנים, הוציאו איזושהי התייחסות למשהו שקרה בשטחים. התנועה המסורתית היא תנועה של מרכז ימין, הייתי אומר, במעגלי הליבה שלה. התנועה שלנו היא מרכז שמאל במעגלי הליבה. אבל בצרכנים, חד-משמעי. עכשיו תראו, קורים המון תהליכי עומק מעניינים. אלעזר, שמכיר יותר את בית דניאל, יספר לכם שאם אתם באים היום לתפילת ערב שבת בבית דניאל, בערך 20 עד 30 אחוז מהמשתתפים הם זוגות שאחד מהם, ולרוב בנות הזוג, התגיירו בבית דניאל. רוב הנשים מהמזרח, מהפיליפינים, שהגיעו לארץ לצורכי סיעוד. חלק גדול מהן...

אלעזר בן לולו:

כן. עינת כותבת לנו מאמר על זה בדיוק בקובץ.

גלעד קריב:

חלק גדול מבני הזוג שלהן מגיעים מרקע מסורתי, ואני גם מרשה לעצמי לומר שמבחינה עדתית מרקע מזרחי ספרדי. פשוט מכירים את האנשים. הם חברים שלנו מהקהילה. ופתאום אתה רואה בבית דניאל, בקהילה הזאת שנוסדה על ידי יהודים שעלו מארצות הברית ומגרמניה, שההארד קור של חברי הקהילה [כיום] הם מעדות המזרח, מרקעים מסורתיים. חצי מהקוראים בתורה היום בבית דניאל קוראים בנוסח מרוקאי, עיראקי ותימני. היה שם תהליך מרתק. הייתה התארגנות של הקבוצה של הגברים של הנשים שהתגיירו בבית דניאל. דרך אגב, מכיוון שרובן הגיעו מתרבות קתולית, הן מאוד דתיות ורליגיוזיות. אצלן לא היה דבר כזה לא להיות פעם

בשבוע בכנסייה. היום זה בבית הכנסת. זאת אומרת, הגברים בחיים לא היו הולכים כל שבת לבית הכנסת. הן, כמו שעון. זה מדהים לראות בכלל את השינוי. פתאום לא שולחים את אב הבית לקנות בסופר דברים לקידוש. פתאום ביום שישי כל המתגירות מהפיליפינים מגיעות עם תבניות, כי זה מה שהן רגילות מהסטינג הדתי-קהילתי שלהן. כשהקבוצה הזאת התגבשה, והיום זו קבוצה חברתית, היא באה לדבר עם [הרב] מאיר אזרי על מה פתאום בית הכנסת חוגג את שבת הגאווה. חברי הקבוצה הזאת, שמגיעים מרקע יותר מסורתי, אמרו 'אין לנו שום בעיה שיבואו ויתפללו, הכול בסדר. אבל מה זה אתם מעלים שני גברים ועושים להם שבת חתן וחתן בבית הכנסת? השתגעתם?', יש שם תהליך של שיח עמוק שבו הם משנים את בית הכנסת. רוב ספרי התורה שנתרמו בשנים האחרונות לקהילות התנועה הרפורמית הם ספרי תורה ספרדיים. אני תמיד מספר שכשאתה מעלה משפחה אשכנזית שמאלנית לבמה בבר מצווה, ואתה מעביר את ספר התורה מהסבתא לסבא, מהסבא לאבא, מהאבא לאימא ובסוף לילד, אז הסבתא השמאלנית האשכנזית נורא מתרגשת מזה שהנכד הבכור המוצלח שלה הוא בן 13. אם היית נותן לה להעביר זר פרחים לנכד, זה גם היה מרגש אותה. אתה מעלה את הסבתא המסורתית, הרבה פעמים מהרקע הספרדי, שנמצאת כבר שבעים שנה בבית הכנסת בעזרת נשים אבל בחיים לא נגעה בספר תורה, כולל לא בשמחת תורה, ואתה מפקיד בידיה את הספר והיא עומדת שם ומתייפחת על הבמה. גם כי הבן יקיר לה הוא בר מצווה אבל גם כי זאת הפעם הראשונה שהאישה הזאת מחזיקה בידיים שלה ספר תורה. עכשיו, אני לא מדבר אתכם על דבר שקורה פעמיים בשנה בבית דניאל. תראו, אפשר לדבר על הסוציולוגיה עוד המון זמן וכבר עברנו את הזמן.

אלעזר בן לולו: פעמיים בשבת אולי. בוקר וצהריים.

גלעד קריב: אני רוצה לומר לכם שחלק גדול מהבר מצוות בבית דניאל היום הם תוצאה של שיח פנים-משפחתי בין צד ליברלי מאוד, הרבה פעמים אשכנזי או אירופאי במוצא, צד שממש couldn't care less אם הילד עושה בר מצווה. בחבורה שאני גדלתי בה בצופים, שכולם עשו relocation וחזרו לישראל, אוהבי ישראל גדולים, חצי מהבנים לא עשו בר מצווה בגיל 13. לא-אורתודוקסי, לא-רפורמי – כי ההורים אמרו שישב וילמד לקרוא בטעמים בתורה, וגם כשהצעת להם שלא יקרא בטעמים ונעשה couldn't care less. והחצי השני עשה את זה ברפורמי. עכשיו, הרבה מאוד מהבר מצוות אצלנו היום הן של משפחות שענף אחד שלהן הוא הרבה פעמים

האשכנזי, השמאלני, היותר מבוסס כלכלית, והוא ה־couldn't care less. הוא ממש לא רוצה להיכנס לבית כנסת אורתודוקסי אבל גם לא אכפת לו שהילד לא יעשה בר מצווה. והצד השני שהוא יותר מסורתי, ולרוב גם ספרדי אבל לא תמיד, מגיע ממקום אחר לגמרי. והפשרה שלהם היא קהילה רפורמית. והיום אתה מוצא ש...

עדי שרצר:

אתה בעצם מתאר פה איזושהו שינוי סוציולוגי. עכשיו, לכל בית כנסת כזה יש את הבייס שלו. וגם לתנועה המסורתית יש את הבייס שלה, וגם לתנועה הרפורמית יש את הבייס שלה. השאלה איך הממד הקהילתי, שגם בו יש איזושהו אלמנט סגור, מובנה כמעט.

נכון.

גלעד קריב:

מתמודד עם הפתיחה הזאת.

עדי שרצר:

זה בדיוק מה שאתה רואה היום בקיבוצים שבנו הרחבות, ומי שנכנס להרחבות אלה לא הבנים הממשיכים – אלא תושבי עיירות פיתוח. אז פעם אחת זו חוויה מזעזעת כמו אורלי לוי־אבקסיס, ופעם שנייה, כמו בקיבוץ מפלסים, זאת חוויה נהדרת עם משפחות ממשיכות מאשקלון. כל התופעה עכשיו של הקמת בתי כנסת אורתודוקסיים בשולי קיבוצים היא התוצאה של ההרחבות והכניסה של בנים ממשיכים שרוצים בית כנסת. אז זה קורה בתנועה הקיבוצית, זה קורה גם אצלנו וגם בתנועה הקונסרבטיבית. תראה, לפעמים יש קהילות שהן יותר אינקלוסיביות ויש קהילות שהן פחות אינקלוסיביות. אבל בגדול, כל הקהילות החדשות שלנו, וחצי מהקהילות שלנו הן חדשות, נבנות מלכתחילה על ידי ציבור ישראלי שנמצא בקו התפר הזה שבין חילוניות למסורתיות רכה. עוד פעם, לא בדקתי את זה, אבל מהיכרותי את הנפשות הפועלות, בהרבה מאוד מקרים אלה משפחות מעורבות עדתית ובאוריינטציה המסורתית שלהן. בדיוק כמו שבתנועה הקונסרבטיבית נבנו הרבה מהקהילות החדשות על ידי זוגות מעורבים, אורתודוקסים וחילונים, כך גם אצלנו. בן זוג אחד מגיע מרקע חילוני ובן זוג שני מגיע מרקע אורתודוקסי והם נפגשים בקהילות חדשות של התנועה המסורתית. ואם אתה מסתכל על הרמה התנועתית, אז בוא. אם תיקח את סידור התפילה החדש שאנחנו משיקים בימים אלו ותקרא בו בעיניים סוציולוגיות, אתה לא צריך להיות גאון הדור מבחינה ליטורגית בשביל להבין מה קורה שם. אתה, עדי, יודע יותר טוב מארבעתנו שטקסט מלא של שיר השירים לפני קבלת שבת הוא סימן היכר ברור להבחנה בין סידור אשכנזי לסידור ספרדי. אין עוד סידור רפורמי בעולם שיש בו יותר משלושה שירים של שיר השירים לפני קבלת שבת. תפתח את הסידור החדש של

גלעד קריב:

התנועה הרפורמית ותראה שיש בו שמונה פרקים של שיר השירים לפני קבלת שבת. אתה שואל אותי בכמה קהילות רפורמיות יתחילו עכשיו לומר שמונה פרקים של שיר השירים? אני עוד עסוק בשאלה בכמה קהילות אומרים את כל מזמורי תהילים של קבלת שבת, אבל ההכרעה שלכל קדיש בסידור החדש יש נוסח אשכנז ונוסח ספרד, אומרת משהו. אז יכול להיות שהיא מבטאת איזושהי פעולה קצת אליטיסטית או מכוונת...

עדי שרצר:

אתה נתקל בהתנגדות?

לא. ממש לא. תראה, אני למשל התנגדתי להכניס את שמונת הפרקים של שיר השירים לפני קבלת שבת. אני הצעתי לשים את זה בנספחים.

גלעד קריב:

לא, אני דווקא לא שואל. תראה, הסיפור של הסידור הוא משהו מובנה שקורה בבית שמואל. אני דווקא לא מדבר על זה. אני מדבר על תהליך רחב יותר.

עדי שרצר:

לא מסכים אתך. אם תבדוק גם את...

גלעד קריב:

בדיוק קראתי את דליה, ואני מבין למה אתה מתכוון בזה שאתה לא מסכים אתי, אבל אני לא רוצה להתעכב על זה. אני רוצה רגע לשאול את השאלה העקרונית על השינויים שקורים בקהילות עצמן. לוקחים לאנשים את הנוסח שהם מכירים, את החבורה המאוד-מאוד סגורה שהם מכירים. זה יכול להוביל להתנגדויות לא פשוטות.

עדי שרצר:

נכון. עכשיו, אני לא רוצה לתאר לך איזושהי תמונה ליברלית מזויפת שאין שום התנגדויות. מכיוון שגדלתי כצעיר של בית דניאל, אז ותיקות הקהילה, שעדיין מדברות במבטא קצת יקי או אמריקני, מרשות לעצמן לומר לי באוזן כל מיני דברים שאם הייתי חוזר עליהם בפומבי זה היה הסוף של התנועה הרפורמית. בסדר?

גלעד קריב:

[צוחק]

עדי שרצר:

אתה מבין שאחרי שהבאתי את אשתי לפגוש את סבתא שלי בת התשעים, היא אמרה לאבא שלי, מכל הנשים בעולם מצאת דווקא רומניה. בסדר [צוחק]. מה... בסדר. דור שלישי של ניצולי שואה הונגרים, אבל בשבילה אם זה לא פולני זה רומני. אתה שואל אותי אם כל תהליך של שינוי סוציולוגי הוא מוזר? אתה שואל אותי אם אין עיוות בכך שבמקום 'לכה דודי' בנוסח אשכנז, מעלים לבמה תלמידת רבנות שלנו ממשפחה ספרדית ששרה אותו בנוסח הספרדי... אם אין כאילו רע? ברור שיש. דרך אגב, אגלה לך סוד, אני לא סובל את הלחנים הספרדיים. מה לעשות. מגיל אפס גדלתי על... בדיוק כמו שאני מניח עכשיו. אני מכיר בחשיבות שלהם ואני מאמן את עצמי לשמוע את זה. קבענו אצלנו כלל שכשאנחנו שרים זמירות

גלעד קריב:

שבת תהיה לפחות זמירה אחת בנוסח ספרד, והתפקיד שלי הוא לדאוג שהאוזן של הילדים שלי תהיה קצת יותר מגוונת מוזיקלית מהאוזן שלי. אתה שואל אותי אבל אם אני נהנה לשיר את 'לכה דודי' במנגינה של יהודי פרס במקום קרליבך? אז התשובה היא לא [מגחך]. מה לעשות? בסדר, זה... אבל בגדול, אתה שואל האם התהליך הסוציולוגי הטבעי הזה נחוה כשבר, נחוה כ... ממש לא. ממש ממש לא.

אלעזר בן לולו: אולי כי אין ייצוג

גלעד קריב: אני... מעולם לא חגגו כל כך חגיגות מימונה בלי נוכחות של אף יהודי צפון אפריקאי בקהילות היהדות הרפורמית.

עופר שיף: [צוחק]

גלעד קריב: בסדר? אלה חגיגות מימונה, שלפעמים...

אלעזר בן לולו: אבל זה ברור. אין שבר כי אולי לא היה בסיס יציב. אם היו המון מרוקאים ופתאום מכניסים להם מימונה רפורמית, אז הייתה התנגדות.

גלעד קריב: אבל אתה מבין שיש פה גם איזשהו מעגל שמזין את עצמו. כשמשפחה

מסורתית באה לדבר עם גליה סדן על האם לעשות את הבר מצווה בבית דניאל, והסבא מצטרף לפגישה כי היהדות יותר מעניינת אותו, זאת תופעה מדהימה שהסבים מזמינים את עצמם לפגישות האלה. והסבא שמצטרף הוא הרבה פעמים הסבא היותר מסורתי שגם מתפלל בבית כנסת ספרדי. אתה מבין את ההבדל בתחושת הביתיות שלו אם הוא רואה שיש שם ספר תורה ספרדי שהילד יוכל לקרוא ממנו, או רק ספרי תורה אשכנזים? אם הוא שואל, האם יש לכם גם מורה לטעמים שמלמד בסגנון קריאה מרוקאי ולא רק אשכנזי? עכשיו, מי שמכיר את הציונות הדתית יודע שהיום זאת סוגיה דרמטית בישיבות של בני עקיבא. למה לעזאזל הדיפולט של נוסח התפילה הוא אשכנזי? חלק גדול מהצמיחה היא של ש"ס. הרי בזמנו קמה תמ"י. בסדר, זאת הייתה ציונות דתית. חלק גדול מהצמיחה של ש"ס היא הבעיטה במסורתיות הספרדית מהציונות הדתית. לא רק מה שעשו להם בישיבות הליטאיות. אז השאלות האלה הן שאלות אמתיות. אני לא מכחיש אותן. אבל מכיוון שאנחנו יודעים היום שבפילוח הדמוגרפי האידאולוגי חלק גדול מהקהל הלא־אורתודוקסי הישראלי, שמתעניין ביהדות, הוא קהל שיש לו בהגדרה שורשי יניקה משפחתיים גם ממרחב מסורתי ספרדי ומזרחי, התפקיד שלנו בתור תנועה משרתת הוא להיות מאוד אינקלוסיביים, אבל גם להבין שמה שאנחנו מציעים לציבור הרחב בישראל חייב להכיל גם את אותם טקסים, טקסטים, מחוות, שמתכתבות עם המסורת הזאת. בהתחלה אתה אומר שזה קצת מלאכותי, אבל אם אתה עושה את זה

נכון ובאמת עם כוונה, ואם אתה מוכן ללמוד ולהתנסות ולהשתפשף, אז בגלל המודל הקהילתי שהוא לא רק צרכנות. אבל מכיוון שזה מודל קהילתי, אז אם אתה עובד נכון, לאט־לאט נכנסים לתוך מעגלי המעורבות והמנהיגות שלך אנשים שזאת באמת שפת האם והאב שלהם. והיום, כמות הרבנים המוסמכים אצלנו שמגיעים ממסורת ביתית משפחתית ספרדית ולא אשכנזית, היא... זה כבר לא קוריוז. אתה רואה כמה לומדים אצלנו. אז בהתחלה זה מאמץ מלאכותי, אבל אחרי זה האנשים האלה מספרים שבערב שבת הם מביאים את הפיוט שלהם ולא את הזמירה של חסידות קרלין. בסדר גמור. וככה צריך לעשות.

עופר שיף: בואו נשים פה נקודה.

גלעד קריב: בסדר?

עופר שיף: דיברנו שעתיים. זה יהיה אתגר. אתה הולך עכשיו לעיסוקיך, סבבה ואנחנו

עכשיו צריכים להפוך את זה ל...

גלעד קריב: לא הבטחתי לכם גן של שושנים. חברים, צריך לשלם מחיר על מגדל

השן האקדמי. אני הולך עכשיו דרך אגב לעסוק בהסכם קיבוצי לקיצוצים לעובדים. אז תחליטו מה אתם...

[...]

